

Katsomuskasvatus KATSO-materiaalin ja liikunnan keinoin varhaiskasvatuksessa

Mia Forsbom, Mari Kivi

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Katsomuskasvatus KATSO-materiaalin ja liikunnan keinoin varhaiskasvatuksessa

Mia Forsbom, Mari Kivi
Sosiaalialan koulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2025

Mia Forsbom, Mari Kivi

Katsomuskasvatus KATSO-materiaalin ja liikunnan keinoin varhaiskasvatuksessa

Vuosi 2025

Sivumäärä 5757

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatyksikössä. Materiaali sisältää toiminnallisia ja liikunnallisia aktiviteetteja, jotka suunniteltiin herättämään lasten kiinnostusta erilaisia maailmankatsomuksia kohtaan. Opinnäytetyön suunnittelu painottui KATSO-materiaalin luontokategoriaan. Tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan.

Kehittämistyön taustalla olivat työelämässä havaitut tarpeet sekä henkilöstön kokemukset katsomuskasvatuksen haasteista. Varhaiskasvatyksikössä katsomuskasvatus oli noussut kehittämiskohteeksi aiempien arviointien ja kyselyiden perusteella. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehityksessä keskiössä olivat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 arvopetusta ja pedagogiset periaatteet, erityisesti oppimisen alueet Minä ja meidän yhteisöme ja Kasvan, liikun ja kehityn.

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämismuotoisena ja menetelminä käytettiin alkukartoitusta ja aivoriihimenetelmää. Alkukartoituksella selvitettiin henkilöstön tietämystä katsomuskasvatuksesta ja KATSO-materiaalista sekä kerättiin avoimia näkemyksiä ja kehittämisideoita. Aivoriihen avulla saatiin tarkempaa palautetta ja kehitysideoita valmiin materiaalin muokkaamiseen.

Kehittämistyön tuloksena tuotettiin toimintataulut nimeltä Liiku lasten kanssa tutustuen luontoon ja katsomuskasvatukseen, joissa yhdistyvät liikunta ja katsomuskasvatus käytännön toimintahetkissä. Toimintataulut tarjoavat varhaiskasvatuksen henkilöstölle helppokäyttöisiä menetelmiä, joiden avulla lapset voivat tarkastella katsomuskasvatuksen teemoja osana arkea.

Valmis materiaali on muokattavissa ja laajennettavissa henkilöstön tarpeiden mukaan ja sen keskeinen päämäärä on edistää katsomuskasvatuksen monipuolista toteutumista. Palautteen perusteella materiaali vastaa yksikön tarpeisiin ja tukee kasvattajien pedagogista työtä. Jatkokehittämismahdollisuuksia ovat materiaalin laajentaminen uusiin kategorioihin.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, kulttuurinen moninaisuus, katsomuskasvatus, KATSO-materiaali

Mia Forsbom, Mari Kivi

Worldview Education through KATSO Material and Physical Activity in Early Childhood Education

Year

2025

Pages57

57

The purpose of this thesis was to develop concrete and practical material based on the KATSO material to support the implementation of worldview education in early childhood education units. The material includes functional and physical activities designed to spark children's interest in different worldviews. The thesis focused on the nature category of the KATSO material. The aim was to strengthen staff's ability to implement diverse worldview education and support children's opportunities to explore different worldviews and develop appreciation for diversity.

The development work was based on needs identified in the workplace and staff experiences of challenges in worldview education. In the early childhood education unit, worldview education had been highlighted as an area for development based on previous evaluations and surveys. The theoretical framework of the thesis focused on the values and pedagogical principles outlined in the 2022 National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care, particularly the learning areas Me and Our Community and I Grow, Move, and Develop.

The thesis was conducted as a development project using initial surveys and brainstorming sessions as methods. The initial survey examined staff knowledge of worldview education and the KATSO material, as well as collected open-ended perspectives and development ideas. The brainstorming sessions provided more detailed feedback and development suggestions for refining the material.

As a result of the development project, activity boards titled *Move with Children while Exploring Nature and Worldview Education* were created, combining physical activity and worldview education in practical activity sessions. The activity boards offer early childhood education staff easy-to-use methods to help children engage with themes of worldview education as part of their daily routines.

The final material is adaptable and expandable based on the needs of the staff, with the central goal of promoting diverse implementation of worldview education. Feedback indicates that the material meets the unit's needs and supports educators in their pedagogical work. Opportunities for further development include expanding the material into new categories.

Keywords: Early Childhood Education, Cultural Diversity, Values education, KATSO-material

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Varhaiskasvatus.....	7
2.1	Varhaiskasvatuksen pedagoginen perusta	9
2.2	Oppimisen osa-alueet.....	10
2.2.1	Minä ja meidän yhteisömme	10
2.2.2	Kasvan, liikun ja kehityn	11
3	Kulttuurinen moninaisuus	12
4	Katsomuskasvatus	14
5	KATSO-materiaali.....	17
6	Opinnäytetyön työelämäkumppani	18
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	19
8	Opinnäytetyöprosessi	19
8.1	Produktin suunnittelu ja toteutus	20
8.1.1	Alkukartoitus varhaiskasvattajille.....	22
8.1.2	Kartoituksen tulokset	23
8.2	Aivoriihi.....	24
8.3	Toimintataulujen sisältö	26
8.4	Produktin arviointi	28
8.5	Produktin jatkokehittäminen	30
8.6	Työelämäkumppanin palaute.....	30
9	Opinnäytetyön eettisyys.....	31
10	Opinnäytetyön luotettavuus	32
11	Pohdinta	33
	Kuviot	40
	Kuvat	40
	Liitteet	41

1 Johdanto

Opinnäytetyö keskittyy katsomuskasvatukseen ja Espoossa kehitetyn KATSO-materiaalin luontoon. KATSO-materiaalin kehittämistyö sai alkunsa Espoon varhaiskasvatustyöryhmän tarpeesta kehittää katsomuskasvatusta ja integroida se luontevaksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 mukaan katsomuskasvatus on varhaiskasvatuksen ammattilaisia velvoittava tehtävä. Sitä ei voi toteuttaa omien kiinnostusten tai katsomuksellisten näkemysten perusteella, vaan työssä on sitouduttava varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määrittämiin tavoitteisiin ja yhteisiin käytäntöihin (Haapsalo ym. 2017, 12).

Tämä kehittämistyö liittyy erityisesti katsomuskasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa KATSO-materiaalin avulla. Materiaali on pedagoginen työväline, joka tukee monipuolista katsomuskasvatusta lasten kanssa. Se sisältää 22 kuvakategoriaa, jotka käsittelevät aiheita, kuten kehoa, elementtejä ja perinteitä. Materiaalia voidaan hyödyntää sekä suunnitelluissa pedagogisissa tilanteissa että arjen vuorovaikutuksessa, edistäen dialogia ja monimuotoisuuden arvostamista (KATSO-katsomuskasvatus 2025a). Tässä opinnäytetyössä keskitytään erityisesti KATSO-materiaalin luonto-kuvakategoriaan.

Katsomuskasvatuksen sisällyttäminen arkeen voidaan toteuttaa osana ryhmätoimintaa, leikkejä, liikuntaa ja ulkoilua. Luonto-kuvakategoria tarjoaa välineen luontoympäristön hyödyntämiseen katsomuskasvatuksessa, erityisesti yhdistämällä liikunta ja katsomukselliset teemat toiminnaksi. Kehittämistyössä luodaan malleja, joissa nämä osa-alueet kytkeytyvät saumattomasti yhteen, edistäen lasten uteliaisuutta, arvostusta ja ymmärrystä sekä luonnon monimuotoisuudesta että erilaisista katsomuksellisista näkökulmista.

Tämä lähestymistapa painottaa leikkiä, tutkimista ja lasten omaa ajattelua. Näin lasten kokemuksista ja arjen tilanteista syntyy luontevasti mahdollisuuksia käsitellä katsomuksellisia teemoja ja vahvistaa moninaisuuden arvostamista. Päämääränä on, että katsomuskasvatus sulautuu luontevaksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea ja tukee lasten kasvua monimuotoisuutta arvostaviksi, uteliaiksi oppijoiksi.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatustyöryhmässä. Tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan.

2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on suomalaisen koulutusjärjestelmän perusta, joka tukee lasten kasvua ja oppimista. Ensimmäinen kansanlastentarha perustettiin vuonna 1888 Hanna Rothmanin toimesta, jonka toiminta laajeni hyvinkin nopeasti sekä saavutti suosiota perheiden keskuudessa, huolimatta siitä, että lasten kasvatusta ja hoitoa vieroksuttiin kodin ulkopuolella. Lastentarhojen yleistyessä, tarvittiin myös koulutettuja opettajia lisää, josta saikin alkunsa lastentarhanopettajien koulutus. Koulutuksen arvoja ja opetusta määrittivät kristillisyhteiskunnalliset säännöt, joten henkilöstön tuli omaksua vahvasti syvä kutsumus sekä kristilliset arvot. Valmistuttuaan opettajaksi oli osattava toimia opettajana, johtajana sekä omata valmiudet oman lastentarhan perustamiseen. Alkuvuosina yksi keskeisimmistä oppiaineista oli uskonto, joka oli vahvasti läsnä. (Meretniemi, Sillanpää, Lauerma & Löfström 2017, 108.)

Vuonna 1973 voimaan astunut laki lasten päivähoidosta toi jokaiselle lapselle oikeuden päivähoitoon, jossa päivähoidon tehtävä määriteltiin sosiaalipoliittiseksi ja kasvatukselliseksi. (Koilu, Siippainen & Eerola-Pennanen 2022, 23). Kun päivähoito järjestelmänä sai huomiota ja sitä kehitettiin pääasiassa taloudellisista ja sosiaalipoliittisista syistä, varhaiskasvatus jäi pitkälti kehittämisessä toissijaiseksi koulutuspolitiikan näkökulmasta. Tämä johtui osittain 1970-luvun peruskoulu-uudistuksesta, joka vei koulutuspolitiikan ja opetushallinnon huomion sekä resurssit mukanaan. Sosiaalihallinnolla ei ollut ensisijaisena tavoitteena kehittää päivähoitojärjestelmän toiminnallista ja pedagogista puolta. Tämän seurauksena koulutuspolitiikan tärkeimmät tavoitteet, kuten oikeus koulutukseen ja sivistykseen, jäivät lähes 30-40 vuodeksi vähemmälle huomiolle pienimpien lasten osalta. (Alila ym. 2014, 11-12.)

Uskonnollisuus näkyi vahvasti vielä varhaiskasvatuksen opetuksessa ja sisällössä. Tilanne alkoi muuttua, kun varhaiskasvatussuunnitelmat ja lainsäädännön kehitys nostivat esiin uusia tavoitteita, kuten inklusiivisuuden ja katsomuksellisen tasa-arvon merkityksen. Vuonna 2015 annettu Varhaiskasvatuslaki (540/2018) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) toivat nämä arvot vahvasti osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Katsomuskasvatus sisällytettiin oppimisen alueeseen Minä ja meidän yhteisömme, jossa korostetaan lasten valmiuksia ymmärtää monimuotoisuutta ja edistää keskinäistä kunnioitusta. (Poulter, Ubani, Laine & Kallioniemi 2021a, 19-20.)

Ajan henki, tieteellinen keskustelu sekä yhteiskunnallinen tilanne ovat osaltaan johtaneet siihen, miten varhaiskasvatuksen tehtävä ja sitä ohjaava käsitys lapsesta ovat heijastuneet sitä ohjaaviin asiakirjoihin ja lainsäädäntöön. Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja on kehitynyt kohti inklusiivisia ja monimuotoisuutta arvostavia periaatteita, jotka tukevat lasten yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kehitystä (Haapsalo ym. 2017, 23).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) arvopohjan perustana on lasten oikeuksien toteutuminen ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteet. Jokaisen lapsen oikeuksiin kuuluu tulla

nähdyksi, kuulluksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään ja yhteisön jäsenenä. Perheiden eri uskonnot ja katsomukset kohdataan avoimesti ja kunnioittavasti. Lapsella tulee olla tunne siitä, että hän kokee oman perheensä, kulttuurillisen taustansa arvokkaaksi ja voi rakentaa omaa identiteettiään näistä lähtökohdista käsin. (Haapsalo ym. 2017, 25.) Lapsella on taito lukea aikuisia pelkästään ilmeiden, eleiden ja äänenpainojen perusteella, joiden perusteella hän tekee omia tulkintojaan siitä, että kuinka hänet hyväksytään oman itsenään niin lasten kuin aikuistenkin silmissä.

Varhaiskasvatuksen toiminta perustuu uskonnolliseen ja katsomukselliseen sitoutumattomuuteen. Sitoutumattomuus tarkoittaa, ettei lapsia sitouteta tietyn uskonnon tai katsomuksen mukaisiin ajatuksiin, mutta eri uskontojen ja katsomusten käsittely arjessa on sallittua. Katsomuskasvatuksessa huomioidaan lapsiryhmän tarpeet ja siinä käsitellään tasapuolisesti eri uskontoja sekä muita katsomuksia, mukaan lukien uskonnottomuus. Kaiken varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan sekä sisältöjen, myös yhteistyön lähialueen toimijoiden kanssa, on oltava pedagogisesti perusteltuja (Lamminmäki-Vartia 2025, 2).

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla valmiudet käsitellä asioita ennakkoluulottomasti, mikä mahdollistaa lapsille avoimen tutustumisen eri kulttuureihin ja katsomuksiin. Sensitiivinen ja ammatillinen työote on keskeistä, jotta tämä voidaan toteuttaa. Opetushallituksen (2025a, 1) hiljattain julkaisema ohje yhteisistä juhlista, uskonnollisista tilaisuuksista ja katsomuskasvatuksen järjestämisestä korostaa, että varhaiskasvatuksen tulee olla uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitoutumatonta. Ohjeessa painotetaan myös lasten valmiuksien kehittämistä ymmärtämään ja kunnioittamaan erilaisia kulttuurisia ja katsomuksellisia taustoja. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, joka kunnioittaa perheiden arvoja ja katsomuksia, on keskeistä. Lisäksi toimintakulttuurin tulee tukea lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, mikä edistää osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.

Inklusiivisuus on laaja ja monivaiheinen käsite, mutta se on keskeinen osa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2022, 22-23), jotka on laadittu inklusion periaatteet huomioiden. Käsitteen mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus osallistua yhteistoimintaan oman potentiaalinsa mukaan. Tämän toteutumiseksi varhaiskasvatuksen henkilöstön on suunniteltava toiminta lasten yksilölliset tarpeet huomioiden, erityisesti pedagogisen tuen näkökulmasta. Inklusion periaate ulottuu varhaiskasvatusyksikön toimintakulttuuriin, oppimisympäristöön, leikkiin ja lapsen saamaan tukeen. Lapsen näkökulmasta inklusio liittyy vahvasti ryhmään kuulumisen tunteeseen, jossa häntä tuetaan ja kannustetaan positiivisen ajattelun kautta.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989), joka on ollut Suomessa lainvoimaisena vuodesta 1991 saakka 14 artiklassa määritellään lapsen oikeus ajatuksen-, omantunnon - ja uskonnonvapauteen, sopimuksen 30 artiklassa mainitaan lapsen oikeudesta omaan kulttuuriin, uskontoon ja kieleen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa yksilöidään erityisesti lapsille kuuluvat

ihmisoikeudet ja lisäksi tunnustetaan lapset itsenäisiksi oikeuksien haltijoiksi. Lapsiksi luetaan kaikki alle 18- vuotiaat. (Koivula ym. 2022, 37-38.) Varhaiskasvatuksessa toteutetaan lapsen oikeuksia, jossa päättäjiä ja henkilöstöä velvoittaa Varhaiskasvatustalaki 540/2018, joka velvoittaa suunnittelemaan toimintaa lapsen edun mukaisesti. Laissa nostetaan esiin myös oikeus kehittymiseen, leikkiin, liikkumiseen, oppimiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen sekä oman kulttuurin vaalimiseen ja osallistumiseen. Varhaiskasvatuksen subjektiivisuuden myötä lasten yhdenvertaisuuden nähdään vahvistuneen, mutta samalla se herätti keskustelua siitä, että lapset joutuvat eriarvoiseen asemaan asuinpaikkakunnasta ja perheoloista riippuen. Uskonnonvapaudesta säädetään Uskonnonvapauslaissa 2003/453, jonka tarkoituksena on turvata perustuslaissa 731/1999 säädetyn uskonnonvapauden käyttämistä. Perustuslain (731/1999) 2 luvussa on säädetty perusoikeuksista, jotka koskevat jokaista Suomessa asuvaa henkilöä. Yhdenvertaisuuslaissa 1325/2014 säädetään syrjinnästä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vammaisuuden, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

2.1 Varhaiskasvatuksen pedagoginen perusta

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) määrittelee varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jossa korostuu pedagogiikan merkitys. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta perustuu lasten tarpeiden sekä kiinnostuksen kohteiden huomioimiseen. Vuorovaikutus, yhteistyö ja lasten omat ideat ovat tärkeässä osassa. Tämä tekee toiminnasta merkityksellistä ja tukee laaja-alaista osaamista. Arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri ohjaavat pedagogista suunnittelua, dokumentointia ja arviointia, jotka ovat tärkeitä lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisessa. (Opetushallitus 2022, 40-41.)

Leikki ja toiminnallisuus ovat varhaiskasvatuksen tärkeitä työtapoja, tarjoten lapsille iloa, yhteenkuuluvuutta ja mahdollisuuden käsitellä erilaisia kokemuksia. Leikki tukee lasten tunne- ja sosiaalisia taitoja sekä oppimista tärkeällä tavalla. Henkilöstön sensitiivisyys ja ammattitaito ovat tärkeässä roolissa leikin tukemisessa ja lasten aloitteisiin vastaamisessa. (Opetushallitus 2022, 42-43.)

Pedagogisena tavoitteena on myös rohkaista lapsia tutkimaan ja kokeilemaan eri toimintoja, kuten liikettä, taiteellista ilmaisua ja digitaalisia välineitä. Monipuolisten oppimisympäristöjen ja työtapojen käyttö tarjoaa lapsille mahdollisuuden onnistumisen kokemuksiin ja oppimiseen omien vahvuksiensa kautta. Tämä luo pohjan kokonaisvaltaiselle oppimiselle. (Opetushallitus 2022, 43-44.)

2.2 Oppimisen osa-alueet

Varhaiskasvatuksen oppimisen alueet ovat pedagogisen toiminnan keskeiset tavoitteet ja sisällöt. Ne ohjaavat henkilöstöä suunnittelemaan ja toteuttamaan monipuolista, lapsia osallistavaa pedagogista toimintaa. Lasten oikeutena on saada monipuolisia kokemuksia, jotka kattavat oppimisen eri alueet.

Oppimisen alueet on jaettu viiteen kokonaisuuteen, jotka ovat: Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössä sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Nämä kokonaisuudet tukevat lasten kokonaisvaltaista oppimista sekä kasvua tarjoamalla monipuolisia mahdollisuuksia tutkia, kokea ja oppia yhdessä toisten kanssa. (Opetushallitus 2022, 44.)

Alla esitetään oppimisen alueista Minä ja meidän yhteisömme sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Kehittämistyössä keskitytään pääasiallisesti näihin oppimisen alueisiin, vaikkakin kaikki osa-alueet ovat mukana menetelmässä, jota kehitetään.

2.2.1 Minä ja meidän yhteisömme

Kun lapset aloittavat varhaiskasvatuksessa kodin ulkopuolella, heidän elinpiirinsä laajenee. He tutustuvat uusiin ajattelutapoihin ja toimintamalleihin, jotka täydentävät kotona omaksuttuja perinteitä, arvoja ja katsomuksia. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää ja toimia monimuotoisessa lähiyhteisössä. Tätä tuetaan tarkastelemalla aihetta eettisen ajattelun, katsomusten, yhteisön historian, nykyhetken ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. (Opetushallitus 2022, 46.)

Eettisiä kysymyksiä pohditaan lasten kanssa erilaisissa arjen tilanteissa, joita lapset ja aikuiset kohtaavat varhaiskasvatuksessa päivän aikana. Usein eettiset kysymykset liittyvät ystävyyteen ja kaveritaitoihin sekä ryhmässä tai päiväkodissa vallitseviin sääntöihin. Tärkeää on tuoda lapsille esille heidän oikeuksiaan ikätasoisesti, josta Lapsen oikeuksien sopimus (Unicef 2025) nousee keskiöön. Sopimuksen eri kohdista voidaan keskustella lasten kanssa, jolloin myös eettiset kysymykset tulevat luontevasti esille.

Espoon suomenkielisessä varhaiskasvatussuunnitelmassa (2022, 57) todetaan, että Espoon varhaiskasvatuksessa lapsiryhmissä käytössä olevat kielet, kulttuurit ja katsomukset nähdään arvokkaana osana arkea sekä juhlia rikastuttavana tekijänä. Henkilöstön avoin, utelias ja luonteva suhtautuminen niin ryhmässä läsnä oleviin kuin myös muihin uskontoihin ja katsomuksiin vahvistaa jokaisen lapsen ja perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Tämän päivän lapsikäsityksen mukaan lapset ovat kiinteä osa yhteiskuntaa ja kehittävät kansalaisuuden taitojaan jo ensimmäisistä hetkistä lähtien. Eettisiä kysymyksiä, mediakasvatusta sekä vuorovaikutustaitoja ja yhteiskunnallisia sääntöjä käsitellään varhaiskasvatuksessa arjen

toiminnoissa, lähiyhteisön tapahtumiin osallistumalla sekä kulttuuristen juhlien ja traditioiden kautta. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 43-44.)

Varhaiskasvatuksessa lapsia tuetaan oman kulttuurillisen identiteetin rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa omaksutut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuurillisesta perinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Kokemuksia voidaan jakaa erilaisista perinteistä ja tavoista leikkien, ruokailuhetkien ja juhlien kautta. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen muodostamisessa moninaiseen ympäristöön. (Opetushallitus 2022, 27.)

2.2.2 Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 25) todetaan, että varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lasten oppimista ja auttaa heitä ymmärtämään itseään, muita ihmisiä sekä ympäröivää maailmaa. Lapsia rohkaistaan tutustumaan uusiin asioihin ja kehittämään taitojaan erilaisten oppimismenetelmien kautta. Liikunnan ja katsomuskasvatuksen yhdistäminen tarjoaa luontevan tavan oppia monipuolisesti. Liikunnan avulla lapset voivat harjoitella esimerkiksi yhteistyötaitoja ja motorisia taitoja, kun taas katsomuskasvatus syventää heidän käsitystään moninaisuudesta ja erilaisista maailmankatsomuksista, edistäen ymmärrystä sekä empatiaa.

Lasten oppiminen varhaiskasvatuksessa on kokonaisvaltaista ja perustuu kokemuksellisuuteen. Lapset oppivat monipuolisesti leikin, liikkumisen, tutkimisen, erilaisten tehtävien tekemisen, itseilmaisun sekä taideperustaisen toiminnan kautta. (Opetushallitus 2025b.) Näistä erityisesti liikunta tukee lasten terveyttä, oppimista ja hyvinvointia. Liikuntakasvatus varhaiskasvatuksessa on säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista (Opetushallitus 2022, 50).

Liikuntakasvatuksella tarkoitetaan kasvatuksellista toimintaa, jonka tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja edistää liikunnallisesti aktiivista elämäntapaa (Sääkslahti 2018, 153). Tämä edellyttää, että lapsilla on päivittäin mahdollisuuksia sekä omaehtoiseen liikkumiseen että ohjattuun liikuntaan. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vapaa, ulkona tapahtuva leikki lisää merkittävästi lasten fyysistä aktiivisuutta. (Sääkslahti 2018, 133.)

Espoon päiväkodeissa painotetaan liikunnallisten oppimisympäristöjen merkitystä, joissa lasten luontainen tarve liikkua otetaan huomioon. Oppimisympäristöjä rikastetaan liikuntavälineillä ja visuaalisilla virikkeillä, jotka innostavat lapsia kokeilemaan ja oppimaan uutta. (Espoo suomenkielinen varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 62.) Lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstön oma roolimalli ja positiivinen suhtautuminen liikkumiseen ovat olennaisia lasten liikunnan tukemisessa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:21, 17).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, 35) arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatusyksiköissä liikutaan monipuolisesti niin sisällä kuin ulkonakin sekä vältetään sitä, että lapset istuisivat pitkään. Hyvinvointia lasten osalta

edistetään antamalla mahdollisuuksia päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Liikunta tarjoaa lapsille monipuolisia kokemuksia ja auttaa luomaan positiivista suhtautumista liikkumiseen. Tavoitteena on, että liikkuminen olisi osa lasten arkea ja että mahdollisuuksien mukaan lisättäisiin ohjattua liikuntaa. (Kangas ym. 2021, 43.) Näin lapsille luodaan kokonaisvaltainen kasvuympäristö, jossa he voivat liikkua, leikkiä ja oppia aktiivisesti.

3 Kulttuurinen moninaisuus

Moninaisuus käsitteenä viittaa siihen, että ihmisten identiteettiin liittyviä eroja kunnioitetaan turvallisessa ja myönteisessä ilmapiirissä. Kaikki vähemmistö- ja erityisryhmät kuuluvat osaksi yhteisön moninaisuutta, ja lähtökohtana on ajatus, että erilaisista yksilöistä ja yhteisöistä voi oppia ja elää yhdessä, kun erilaisuutta arvostetaan. Moninaisuutta voidaan tarkastella kolmesta eri asenteellisesta näkökulmasta: konservatiivisesta, liberaalista ja kriittisestä. Konservatiivisessa näkökulmassa lapsi, joka poikkeaa valtavirrasta, halutaan kasvattaa vähemmän erilaiseksi eli niin sanotusti "normaaliksi", vaikka normaaliuden määritelmä onkin subjektiivinen. Tässä lähestymistavassa lapsi nähdään usein objektina, jota pyritään muuttamaan ja muokkaamaan. Liberaalinen näkökulma puolestaan korostaa suvaitsevaisuutta, jossa erilaisuutta pyritään ymmärtämään ja arvostamaan. Tässä lähestymistavassa painotetaan lapsen mahdollisuutta oppia tuntemaan oma kulttuurinsa sekä ymmärtämään toisia kulttuureja ja niiden taustoja. Kriittinen näkökulma, jota varhaiskasvatuksessa tulisi erityisesti tavoitella, ei tee eroa lasten välillä heidän eroavaisuuksiensa perusteella. Tämä näkökulma korostaa dialogisuutta, jossa lapsia kuunnellaan, heidän kanssaan keskustellaan ja jaetaan ajatuksia. Tavoitteena on edistää sosiaalista ja yhteisöllistä muutosta sekä poistaa ajattelutapaa, jossa lapsi nähdään puutteellisena vain siksi, että hän poikkeaa valtavirrasta. Kriittinen näkökulma tuo esiin yksilöllisyyden arvon ja korostaa, että erilaisuus rikastuttaa yhteisöä. (Kangas ym. 2021, 109-112.)

Sanoina monikielinen ja monikulttuurisuus ovat sellaisia, joita käytämme varhaiskasvatuksen ja koulumaailman arjessa usein pysähtymättä kuitenkaan miettimään, mitä sanat oikeasti tarkoittavat ja millaista todellisuutta luomme niitä käyttäessämme eri yhteyksissä. Neutraalimmillaan sanojen merkityksellä viitataan ihmisiin, jotka tavalla tai toisella elävät minimissään kahden kielen ja kulttuurin piirissä. (Malinen 2019, 42.)

Kriittisessä monikulttuurikasvatuksessa keskeistä on ymmärtää, ettei ihmisten välinen erilaisuus ole ongelma, vaan suhtautuminen siihen voi olla. Haapsalon ym. (2017, 196) mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi keskustella esimerkiksi tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta ja erilaisuuden merkityksestä, jotta lapset oppivat ymmärtämään ympäristöä ja yhteiskuntaa. Malisen (2019,42-43) mukaan puhuttaessa monikulttuurisesta lapsesta, usea meistä kuvittelee jollakin

tasolla stereotyyppisestä suomalaisesta eroavan lapsen. Lapsi saattaa näyttää ulkomaalaiselta tai maahanmuuttajalta tai ainakin hän puhuu kotonaan todennäköisesti jotain muuta kieltä kuin suomea.

Päiväkodit kohtaavat kulttuurien kirjon, jossa eri kulttuurit kohtaavat. Lapset tuovat päiväkodin arkeen omasta kulttuuritaustastaan asioita, käytäntöjä ja arvostuksia, jotka saattavat poiketa valtakulttuurin käytännöistä ja arvoista. (Koivula ym. 2022, 235.) Onkin tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö on kiinnostunut lasten taustoista ja kulttuureista sekä tuo niitä esille eri menetelmin.

Erityisesti maahanmuuttajataustaiset lapset tuovat oman kulttuurinsa esille monin tavoin. Usein kuulee lasten puhuvan 'omasta maastaan' tai 'omasta kielestään'. Merkityksellistä aikaa oman identiteetin rakentumisessa on lapsuudella ja nuoruudella, vaikka se kehittyikin läpi koko ihmiselämän. Suurin vaikutus identiteetin kehittymiselle on sosiaalisella yhteisöllä, jossa lapsi kasvaa ja elää. Päiväkodeissa lasten tulisikin saada tuntemus siitä, että heidän kulttuuristaan ollaan kiinnostuneita ja sen tapoja sekä historiaa arvostetaan. (Koivula ym. 2022, 235-239.)

Kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisuus tarkoittaa sitä, että lapsia tarkastellaan aktiivisina ja yhdenvertaisina toimijoina. Tämä lähestymistapa tukee lasten identiteetin rakentumista ja yhteiskuntaan kuulumista. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tehdä näkyväksi sekä monikielisyttä että eri kulttuurien piirteitä oppimisympäristössä, jossa lapset voivat oppia arvostamaan erilaisia kieliä ja toimintatapoja. (Opetushallitus 2022, 22-23; Kangas ym. 2021, 123.)

Kulttuurien erityispiirteiden opettamisessa ei ole kyse lasten yhtenäistämisestä, vaan heidän kulttuurisen tietoisuutensa kehittämisestä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään, että maailmassa on monia erilaisia mutta yhtä arvokkaita tapoja toimia. (Malinen 2019, 33.)

Espoon varhaiskasvatuksessa korostetaan kaikkien kielten ja kulttuurien arvoa sekä tavoitteena on, että lapset ja henkilöstö oppivat arvostamaan moninaisuutta. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan kielten merkitys lapsen kehitykselle, vuorovaikutukselle ja identiteetin rakentumiselle. (Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 64; Opetushallitus 2022, 54-55.)

Moninaisuus on Kankaan ym. (2021, 107-108) mukaan kaikkia yhteisöihin liittyvä ominaisuus. Jotta toimintakulttuuria voidaan kehittää moninaisuuden näkökulmasta, tulee kaikki ihmiset nähdä yksilöinä eikä yhtenäisenä ryhmänä, sillä jokaisella ihmisellä on erilaiset taustat, ominaisuudet, näkemykset ja roolit sekä perheet ovat erilaisia. Juuri nämä piirteet tekevät meistä erityisiä ja omanlaisia. Moninaisuudelle tuodaan eri ulottuvuuksia muun muassa Suomen perustuslaissa (731/1999), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) sekä YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa (Unicef 2025).

4 Katsomuskasvatus

Varhaiskasvatusta ja katsomuskasvatusta ohjaavat Varhaiskasvatustalaki (540/2018) sekä Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet 2022. Esiopetusta ohjaavat näiden lisäksi Perusopetuslaki ja Esiopetustussuunnitelman perusteet. Kaikkien näiden lakien ja ohjaavien asiakirjojen taustalla vaikuttaa vahvasti YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, joka hyväksyttiin vuonna 1989 YK:n yleiskokouksessa.

Varhaiskasvatustalaki (540/2018) ohjaa ja velvoittaa kasvatustenkilöstöä pedagogisilla tavoitteilla, joista uskontoon ja katsomuskasvatukseen ovat lapsen kokonaisvaltaisen lapsen iän ja kehityksen mukaisen kasvun, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen kunnioittavan toimintatavan ja mahdollisimman pysyvien ihmissuhteiden turvaaminen lasten ja varhaiskasvatustuksen henkilöstön välillä, antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, sukupuolten tasa-arvon edistäminen sekä antaa valmiudet ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä jokaisen kielellistä, kulttuurillista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Tavoitteena on myös toimia yhdessä vanhempien tai muun huoltajien kanssa, jotta lapsen tasapainoinen kehitys ja kokonaisvaltainen hyvinvointi taataan sekä lapsen vanhempien ja muiden huoltajien tukeminen kasvatustyössä. (Haapsalo ym. 2017, 18; Varhaiskasvatustalaki 540/2018.)

Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tarkoittaa eri uskontoihin ja muihin katsomuksiin liittyvää kasvatusta osana toimintaa, tavoitteita ja oppimiskokonaisuuksia. Tätä kasvatustyötä toteutetaan samoilla pedagogisilla menetelmillä ja perusteilla kuin muuta varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Uskonottomuus puolestaan viittaa elämäkatsomukseen ja kulttuuriin, joka ei perustu uskontoon. Tämä ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti kielteistä suhtautumista uskontoon, vaikka osa uskonottomista suhtautuu uskontoon kriittisesti. Uskonottomuus on monimuotoista, ja sen ilmenemismuodot ovat hyvin vaihtelevia. (Lamminmäki-Vartia 2025, 1.)

Kun katsomuksia tarkastellaan yksilön näkökulmasta, käytetään käsitettä elämäkatsomus. Yksilöllinen elämäkatsomus kehittyy jokaisella ihmisellä vähitellen ja muodostuu erilaisten tekijöiden vaikutuksesta kuten maailmankatsomusten, kulttuurien ja ajatusmaailmojen. Elämäkatsomus pitää sisällään usein aineksia useista erilaisista maailmankatsomuksista, jotka kietoutuvat yhteen erilaisin tavoin. (Opetushallitus 2025c.)

Katsomuskasvatus sisältyy Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteiden (2022, 48-49) oppimisen osa-alueeseen Minä ja meidän yhteisömme. Tämän osa-alueen tarkoituksena on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää monimuotoisuutta sekä edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä erilaisia katsomuksia kohtaan. Katsomuskasvatus on pedagoginen osa-alue, jonka tavoitteena on tukea lasta rakentamaan kulttuurillista ja katsomuksellista identiteettiä sekä edistämään yhteisöllisyyttä, tasa-arvoa ja keskinäistä ymmärrystä. Katsomuskasvatus tulee huomioida

päiväkodin arjessa sekä osana varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Katsomuskasvatuksella on sivistävä, kulttuurinen ja hengellisyyteen liittyvä rooli, jonka tehtävänä on edistää ihmisoikeuksien ja uskonnonvapauden toteutumista yhteiskunnassa. (Poulter ym. 2021a, 9).

Tutkimusten, selvitysten ja opettajien täydenniskoulutustarpeiden myötä on saatu selville, että varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus ei toteudu nykyisten ohjaavien asiakirjojen mukaisesti. Samankaltaisia havaintoja on tehty myös kaikissa pohjoismaissa. Varhaiskasvatuksessa on monia haasteita, jotka vaikuttavat opettajien mahdollisuuksiin kehittää katsomuskasvatusta. On tärkeää, että opettajilla on riittävästi osaamista ja rohkeutta toteuttaa katsomuskasvatusta lapsiryhmässä. Valitettavasti nykyisin opettajankoulutuksessa ei aina anneta tarpeeksi valmiuksia kohdata yhteiskunnan katsomuksellista moninaisuutta. Lisäksi katsomuskasvatus on jäänyt vähemmälle huomiolle kansallisissa arvioinneissa ja kuntatasolla, mikä voi estää sen kehittämistä. (Poulter & Lamminmäki-Vartia 2023.)

Katsomuskasvatus haastaa myös työyhteisöä, jolloin yhteinen pohdinta henkilökunnan arvomaailmasta, asenteista ja ennakkoluuloista vaikuttaa suoranaisesti siihen, miten jokainen lapsi huomioidaan, miten lapsen kanssa keskustellaan ja miten tehdään näkyviksi asiat, jotka ovat lapselle merkityksellisiä. (Haapsalo ym.2017, 7.)

Katsomuskasvatuksen haasteet heijastuvat usein varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemiin vaikeuksiin pohdittaessa kasvatukseen liittyviä kysymyksiä, kuten päämäärää, tarkoitusta ja eettistä suhdetta. Se, mitä kaikkea tarkoitetaan katsomuksellisenä, saattaa herättää epävarmuutta siitä, mitä katsomuskasvatuksessa saa tai tulee tehdä. Henkilöstön tulisi saada tukea lasten katsomukselliseksi subjekteiksi kasvun tukemisessa sekä pohtia myös lasten ja aikuisten välistä suhdetta tästä näkökulmasta. (Poulter, Lamminmäki-Vartia & Castillo 2021b, 57.) Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee toimia ammatillisesti omasta katsomuksestaan riippumatta katsomuksellisesti moninaisessa ympäristössä. Katsomuskasvatus ei sisällä minkään uskonnon tai katsomuksen opettamista, vaan sen tarkoituksena on kehittää lasten kykyä ymmärtää lähiyhteisön moninaisuutta ja oppia toimimaan siinä. (Opetushallitus 2022, 48-49.) Opinnäytetyössä pyritään lieventämään tätä hämmennystä ja tuomaan katsomuskasvatus sellaiseksi osa-alueeksi, jota uskalletaan toteuttaa rohkeasti ilman pelkoa.

Katsomusvapaan tyhjiön luominen tai uskontojen välttely ei ole ammattimainen tapa lähestyä katsomuskasvatusta. Sen sijaan tulee tutustua avoimesti lapsiryhmässä läsnä oleviin uskontoihin, katsomuksiin ja myös uskonnottomuuteen. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta, ymmärrystä ja tukea lasten katsomuksellista identiteettiä. Katsomuksia voi tarkastella esimerkiksi vuodenkierron juhlien, arjen tilanteiden tai lasten esittämien kysymysten kautta. Yhteistyössä huoltajien kanssa kunnioitetaan perheiden taustoja, katsomuksia ja arvoja. (Opetushallitus 2022, 46.) Henkilöstön tehtävänä on luoda avoin ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa lasten ihmettelulle annetaan tilaa (Opetushallitus 2022, 23).

Lasten katsomukset vaihtelevat globaalisti äärimmäisestä ateismista uskonnolliseen teokratiiaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on tukea lapsen identiteettiä ja kannatella avaraa ajattelua. Tämä vaatii joustavaa ammattitaitoa, interkulttuurista osaamista sekä kykyä sopeutua sensitiivisesti ja arvostavasti moninaisuuteen, vaikka oma ajatusmaailma tai katsomuksellinen näkemys poikkeaisi suuresti tilanteesta. (Paavola & Hakari 2021, 2.) Haapsalon ym. (2017, 39) mukaan varhaiskasvatuksen kentillä tapahtuu valitettavan usein erilaista syrjintää ja ulkopuolelle jättämistä, jotka ovat tiedostamattomia.

Kun lapset saavat tutustua omaan katsomukselliseen taustaansa sekä muihin katsomuksiin, edistetään samalla perustuslaillisen uskonnonvapauden toteutumista. Tämä oikeus sisältää vapauden valita oma katsomus ja liittyä valitsemaansa katsomukselliseen yhteisöön. Avoimen ja moninaisuutta arvostavan katsomuskasvatuksen avulla lapsi voi oppia tunnistamaan tällaisen vallankäytön. Tutkimusten mukaan tämä lähestymistapa vähentää radikalismia ja pelkoa toiseutta kohtaan, mikä voi johtaa ääriajatteluun. Tämän työn tueksi ja rikastamiseksi on tärkeää tehdä yhteistyötä eri katsomuksellisten tahojen kanssa, noudattaen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. (Haapsalo ym. 2017, 20-21.)

Poulterin ym. (2021b, 9) mukaan katsomuskasvatuksella on monia sivistyksellisiä, kulttuurisia ja hengellisiä tehtäviä, jotka edistävät ihmisoikeuksien ja uskonnonvapauden toteutumista yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksessa eri uskonnot ja katsomukset kohtaavat päivittäin, mikä on keskeinen osa lasten elämää ja heidän kohtaamiaan yhteisöjä. Varhaiskasvatustilain (2018/540) 3 §:n 6 kohdassa painotetaan lasten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen periaatteita varhaiskasvatuksessa. Parhaimmillaan katsomuskasvatus toimii yhteyden ja löytämisen välineenä, tarjoaa mahdollisuuksia jakamiseen sekä luo tilan, jossa voidaan pohtia hyvää elämää, etiikkaa ja moraalialia. (Haapsalo ym. 2017, 17.)

Espoossa varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä kaikki kielet, kulttuurit ja katsomukset nähdään myönteisinä kiinnostuksen kohteina sekä arkea ja juhlaa rikastuttavina tekijöinä. Avoin, utelias ja luonteva suhtautuminen ryhmissä läsnä oleviin sekä laajemmin muihin uskontoihin ja katsomuksiin vahvistaa lasten ja perheiden kuulumisen tunnetta ryhmään. (Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 57.) Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatuksen pedagoginen ajatus on inklusiivinen ja integroitu. Uskontoa ja katsomusta koskevia kysymyksiä käsitellään ryhmätasolla yhteisinä teemoina, joita lähestytään jokaisen lapsen omista kysymyksistä, kokemuksista ja näkökulmista käsin. Näin vältetään katsomusten luokittelu ("kristityt", "muslimit", "hindut", "ateistit") ja sen sijaan keskitytään lasten yksilöllisiin tapoihin käsitellä elämän kysymyksiä. (Ubani, Poulter & Kallioniemi 2015, 115.) Lasten kanssa asioista keskustellaan ja tutkitaan luontevasti yhdessä sekä osoitetaan kiinnostusta perheiden tapoja kohtaan. Lasten kysymyksiin vastataan ja asioita tutkitaan yhdessä eri materiaaleja hyödyntäen.

Ansaharjun (2024) tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on keskeinen rooli subjektifikaation eli lapsen yksilöllisyyden huomioimisessa. Henkilöstön tehtävä on varata aikaa arjen katsomuskeskusteluille, jotta he voivat herkistyä huomaamaan lapsen yksilönä sekä osana ryhmää, perhettä ja katsomuksellisia yhteisöjä. Kuunteleminen ja läsnäolo auttaa lasta tuntemaan itsensä nähdyksi ja kuulluksi, mikä taas tukee hänen kehitystään ja hyvinvointiaan.

Laakson (2018, 51) Pro Gradu tutkimuksen mukaan osa henkilöstöstä kokee monikulttuurisuuden aiheuttavan arkuutta sekä pelkoa toteuttaa katsomuskasvatusta. Vastausten mukaan varhaiskasvatuksessa aiheuttaa pelkoa se, että erilaisten näkemysten ja perinteiden esille tuominen loukkaa eri tavalla ajattelevia tai eri uskontokuntaan kuuluvia. Moni onkin mieluummin puhumatta katsomuskasvatukseen liittyvistä asioista tai käsiteltäessä niitä, ottaa puheeksi hyvinkin varovaisesti tai arasti, jotta ei loukkaa ketään.

Castillon, Ylitapio-Mäntylän, Mikkosen ja Kuorilehdon (2021) artikkelin mukaan varhaiskasvatussuunnitelmissa katsomuskäsitteet liitetään usein kieleen ja kulttuuriin, mutta katsomus jää usein vähemmälle huomiolle. He huomauttavat, että tällainen rinnastus voi johtaa siihen, että katsomuksellinen moninaisuus jää huomiotta.

5 KATSO-materiaali

Espoossa kehitettiin vuonna 2023 KATSO-materiaalin digitalisointikokeilu, jonka tavoitteena oli luoda katsomuskasvatusta edistävä ja kotoutumista tukeva materiaali. Digitaalinen ja tulostettava versio kehitettiin materiaalista sekä niiden soveltamisohjeet. Päiväkodit ja kulttuuriopettajat toimivat tässä testiryhmänä. (Espoo 2025a.)

KATSO-materiaali tarjoaa materiaalipaketin, joka tukee katsomuskasvatuskeskusteluja ja -tilanteita sekä lasten että huoltajien kanssa. Materiaalin monipuoliset kuvat käsittelevät laajasti erilaisia aihepiirejä ja kutsuu tutkimaan sekä yhdessä oivaltamaan ihmisiä yhdistäviä teemoja, kuten katsomuksellisia arvoja, ajatuksia ja historiaa. Materiaali toimii dialogin avaajana ja konkreettisenä työkaluna, jota voi hyödyntää niin pedagogisesti suunnitelluissa tilanteissa kuin arjen vuorovaikutuksessa. (KATSO-katsomuskasvatus 2025a)

Lasten on luonnollista pohtia uskontoon ja maailmankatsomuksiin liittyviä aiheita ja kysymyksiä. Varhaiskasvatuksessa lasten esiin tuomiin kysymyksiin pyritään vastaamaan avoimessa ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Myös huoltajien kanssa käytävä avoin vuoropuhelu vahvistaa sallivaa ja ymmärtävää ilmapiiriä, jossa lasten pohdinnat saavat tilaa. Henkilöstön rooli on tärkeä monimuotoisuuden arvostamisessa ja sen tuomisessa näkyväksi niin puheessa kuin toiminnassakin. (Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 57.

KATSO-materiaali sisältää 22 katsomuskategoriaa, jotka käsittelevät katsomuksellisia aihepiirejä. Kategoriat tarjoavat valmiin pohjan käytettäväksi sellaisenaan, mutta niitä voi myös laajentaa ja soveltaa omiin tarpeisiin. Materiaali tukee varhaiskasvatuksen henkilöstöä luomaan moninaisia, katsomuksellisia keskusteluja ja toimintoja lasten kanssa. (KATSO-katsomuskasvatus 2025a.)

Opinnäytetyössä yhdistettiin liikunta ja katsomuskasvatus kokonaisuudeksi hyödyntäen KATSO-materiaalin luontokategoriaa. Tästä syntyi ajatus toimintatauluista, jotka lisäävät lasten osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä liikunnan ja toiminnallisuuden näkökulmasta. Toimintataulujen avulla lapset pyritään saamaan kiinnostumaan luonnosta ja ympäristöstä sekä vahvistetaan heidän mielikuvitustaan liikkeen ja mielikuvien avulla.

Pedagogisesti suunnitellut toimintataulut luovat kokonaisuuden, jossa yhdistyy esimerkiksi liikunta, katsomuskasvatus ja vuorovaikutustaidot. Niiden käyttö on helppoa erilaisissa tilanteissa sekä ympäristöissä, kuten liikuntatuokioissa tai metsäretkillä. Materiaalin avulla luodaan tilanteita, jossa voidaan pohtia katsomuskasvatukseen liittyviä kysymyksiä ja rohkaistaan ilmaisemaan itseään. Lisäksi materiaalin avulla halutaan tukea sitä, että moninaisuus on luonnollinen osa varhaiskasvatuksen arkea, näkyen niin toiminnassa kuin vuorovaikutuksessa.

Digiagenda 3.0 -kokeiluohjelman loppuraportti tulosten perusteella saatu palaute osoitti, että KATSO-materiaali auttoi tunnistamaan mahdollisuuksia katsomuskeskusteluille ja madalsi kynnyksiä niiden aloittamiseen. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokivat rohkaistuvansa materiaalin avulla sekä sen koettiin tuovan konkretiaa katsomuskeskusteluihin. Kuvituksen todettiin olevan monipuolista ja lapsille selkeää sekä materiaali oli helposti saatavilla ja tulostettavissa verkkosivuilta. (Wistuba, Aho & Kilappa 2025, 27.)

KATSO-materiaalin suunnittelusta ja tekstien laatimisesta on vastannut varhaiskasvatuksen opettaja Kia Olkkola. Materiaalin visuaalisen ilmeen ja kuvitukset on toteuttanut graafikko Päivi Kangaspunta, joka toi sisältöön vahvan visuaalisen tuen. (KATSO-katsomuskasvatus 2025b)

6 Opinnäytetyön työelämäkumppani

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Espoon kaupungin ylläpitämä päiväkotikoti, joka sijaitsee rauhallisella alueella. Päiväkotikoti on hyvien julkisten kulkuyhteyksien varrella sekä sen lähiympäristössä on kirjasto, koulu sekä monipuoliset luontomahdollisuudet.

Päiväkotikoti on kahdessa kerroksessa ja molemmissa kerroksissa toimii neljä ryhmää, alle 3-vuotiaat alakerrassa ja 3-5-vuotiaat yläkerrassa. Lapsia päiväkodissa on tällä hetkellä reilusti yli 100 ja lapset tulevat suhteellisen laajalta alueelta. Päiväkotikoti on melko uusi, jossa rakennetaan jatkuvasti yhteistä toimintakulttuuria sekä toimintatapoja.

Päiväkodissa painotetaan leikin merkitystä lapsen kehityksessä ja kasvussa, mikä näkyy sen arvoissa ja toimintakulttuurissa. Tämä painotus tukee myös opinnäytetyön kehittämistehtävän tavoitteita.

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatusyksikössä. Materiaali sisältää toiminnallisia ja liikunnallisia aktiviteetteja, jotka suunniteltiin herättämään lasten kiinnostusta erilaisia maailmankatsomuksia kohtaan. Opinnäytetyön suunnittelu painottui KATSO-materiaalin luontokategoriaan.

Tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan.

8 Opinnäytetyöprosessi

Tässä luvussa kuvataan kehittämismuotoisen opinnäytetyön keskeisiä vaiheita, kuten produktin suunnittelua, toteutusta ja arviointia sekä menetelmien valintaa. Työn aikana painotettiin huolelliseen suunnitteluun, mutta jätettiin tilaa luovuudelle ja joustavuudelle, jotta lopputulos vastasi sekä asetettuja tavoitteita ja tarpeita. Prosessi rakentui vaiheittain ja sitä muokattiin sekä kehitettiin saadun palautteen ja havaintojen mukaan. Tämä mahdollisti lopputuotteen jatkuvan parantamisen.

Hyvin suunniteltu opinnäytetyö tarjoaa perustan tasapainoiselle ja hallitulle prosessille, jonka lopputuloksesta tekijä voi olla ylpeä. Vaikka suunnitelmallisuus on tärkeää, se ei saisi rajoittaa luovuuden tai kekseliäisyyden mahdollisuuksia, jotka ovat keskeisiä osia opinnäytetyöskentelyssä. Opinnäytetyöprosessi on ainutlaatuinen ja henkilökohtainen matka, jonka alussa suunta voi olla vielä epäselvä, mutta joka edetessään muotoutuu pohdinnan ja ratkaisujen etsimisen kautta. Prosessissa ohjaajan tuki on arvokasta, mutta vastuu työskentelystä ja etenemisestä on lopulta aina tekijän itsensä käsissä. (Hakala 2022, Opinnäyte on prosessi.)

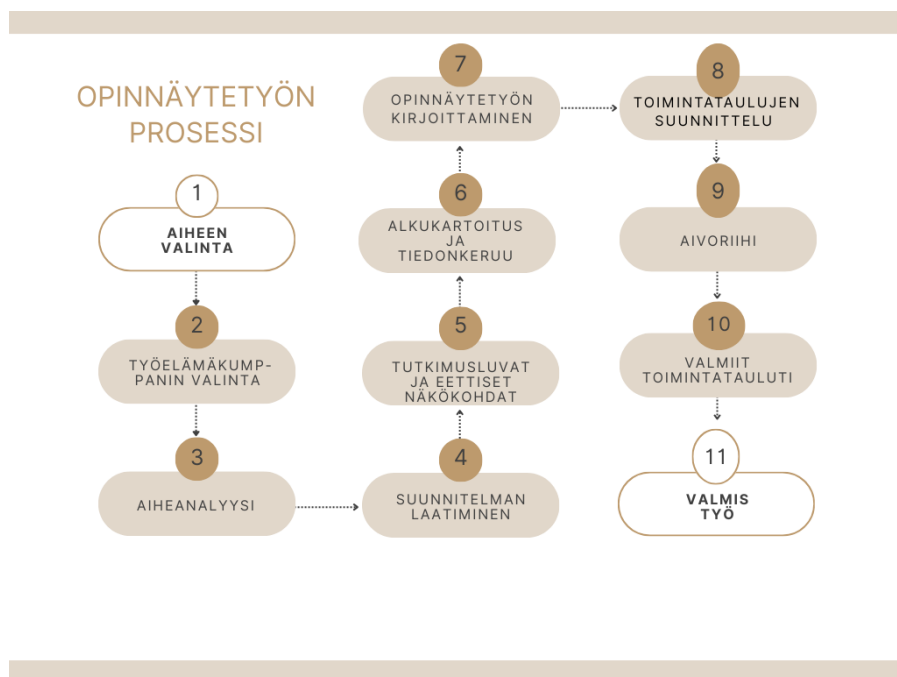
Tämän kehittämismuotoisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatusyksikössä.

Kehittämistyöhön sisältyy kaksi tärkeää osa-aluetta, joista toinen on kehitettävä tuote tai tahtuma ja toinen on kirjallinen raportti. Pelkkä tuotos ei ole riittävä, vaan raportti tuo esiin

kehittämisen prosessin vaiheet, taustat ja tavoitteet. Kehittämistyö tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia luovuudelle ja uuden luomiselle, mutta vaatii itsenäistä työskentelyä sekä teoriapohjaa. (Hakala 2022, Tutkimustyö vai kehittämistyö?)

8.1 Produktin suunnittelu ja toteutus

Produktin suunnittelu ja toteutus eteni selkeiden vaiheiden mukaisesti, jotka olivat olennaisia onnistuneen kokonaisuuden saavuttamiseksi. Prosessi rakentui systemaattisesti aiheen valinnasta aina valmiin työn viimeistelyyn. Alla oleva kuvio 1 havainnollistaa opinnäytetyöprosessin etenemistä vaiheittain.

Kuvio 1: Opinnäytetyön prosessi

Produktin suunnittelu käynnistyi aiheen valinnalla, jonka keskiöön nousi katsomuskasvatus. Aihe valikoitui yhdistämällä henkilökohtainen kiinnostus ja työelämässä laajasti havaittu tarve. Varhaiskasvatuksessa katsomuskasvatus koetaan usein haastavaksi sekä henkilöstö on kaivannut konkreettisia työkaluja ja materiaaleja sen toteuttamiseen. KATSO-materiaalin hyödyntäminen opinnäytetyössä perustui sen tarjoamiin mahdollisuuksiin vastata tähän tarpeeseen. Lähtökohdista oli luoda konkreettista tukea varhaiskasvatuksen arkeen sekä tuoda katsomuskasvatuksen käsittelyyn helposti lähestyttäviä ratkaisuja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 27) painottaa, että lapsilla tulee olla mahdollisuus tutustua eri katsomuksiin ja moninaisuuteen turvallisessa ja kunnioittavassa ympäristössä.

Työelämäkumppanin valinta ja aiheeseen liittyvät keskustelut auttoivat selkeyttämään katsomuskasvatuksen kehittämistarvetta. Loppuvuodesta 2024 aloitettu yhteistyö käynnistyi aiheen

rajaamisella ja kehittämistarpeen kartoituksella, johon osallistui varhaiskasvatustyöryhmän johtaja sekä kieli- ja kulttuuriopettaja. Tässä keskustelussa nousi myös esiin tarve konkreettiselle, käytännönläheiselle materiaalille, joka tukee katsomuskasvatuksen toteutumista päiväkodin arjessa. Pohdinnan jälkeen päätettiin rajata kehittämistyö yhteen osa-alueeseen, jonka pohjalta varhaiskasvatustyöryhmä voi jatkaa kehittämistä tulevaisuudessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) antoi työlle selkeät suuntaviivat ja raamit. Suunnitelmassa painotetaan katsomuksen moninaisuutta, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta, joita kehittämistyöllä pyritään tukemaan. Lisäksi Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen prosessi-indikaattoreihin perustuva itsearviointi on nostanut katsomuskasvatuksen selkeäksi kehittämiskohteeksi (Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2022, 88). Nämä tekijät loivat pohjan kehittämistyölle ja vahvisti sen tarpeellisuutta osana varhaiskasvatuksen arkea.

Aiheanalyysi syvensi ymmärrystä tarpeesta konkreettiselle ja käytännönläheiselle materiaalille, joka tukee varhaiskasvatuksen henkilöstöä katsomuskasvatuksen toteuttamisessa arjessa. Tämä loi vahvan perustan suunnittelulle ja toteutukselle. Aiheanalyysi esiteltiin seminaarissa 31.1.2025.

Suunnitelman laatiminen aloitettiin SWOT-analyysillä (liite 1). Analyysissä pohdittiin KATSO-materiaaliin pohjautuvan kehittämismuotoisen opinnäytetyön uhkia, mahdollisuuksia, vahvuuksia ja heikkouksia. Tuloksista nousi erityisesti mahdollisuuksia ja vahvuuksia, jotka tukivat jatkamaan suunnittelua. SWOT-analyysi on työkalu, jota käytetään tilanteen arvioimiseen tarkastelemalla sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia sekä ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia. Tavoitteena on sovittaa nämä näkökulmat yhteen mahdollisimman tehokkaasti. SWOT-analyysin laatimisen perusedellytys on, että analysoitavana on jokin konkreettinen asia. (Oja-Kaukola 2023, 9.)

Opinnäytetyön suunnitelman alussa kerättiin tietoa huolellisesti niin menetelmien valinnassa kuin tietoperustassa, jolla varmistettiin työn tavoitteiden saavuttamisen kannalta relevantti ja monipuolinen aineisto. Menetelmiksi valittiin henkilöstölle järjestetty alkukartoitus, aivoriihi sekä arviointikeskustelu. Nämä kaikki tukivat opinnäytetyön tavoitetta ja tarkoitusta.

Aineistohallintasuunnitelman (liite 2) avulla varmistettiin, että opinnäytetyössä kerättyä aineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti ja tietoturvasuojalainsäädäntöä noudattaen. Kartoitukset ja muu tiedonkeruumenetelmät toteutettiin anonymisti, joten erillistä anonymisointia ei tarvittu. Aineisto säilytettiin suojatussa sähköisessä ympäristössä ja pääsy siihen rajattiin vain opinnäytetyön tekijöille. Aineistohallintasuunnitelma ohjasi aineiston käsittelyä ja hävittämistä opinnäytetyön valmistuttua, mikä turvaa osallistujien yksityisyyden ja tutkimuksen luotettavuuden.

Suunnittelun edetessä kirkastui niin tavoite kuin tarkoituskin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatussyksikössä. Tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan.

Opinnäytetyösuunnitelma esitettiin 14.2.2025 ja se hyväksyttiin pienien muutosten jälkeen. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen päästiin etenemään tutkimusluvan hakemiseen Espoon kaupungilta. Tutkimuslupa (liite 3) opinnäytetyölle haettiin Espoon kaupungilta maaliskuussa 2025 ja myönteinen päätös saatiin huhtikuussa 2025. Luvan saaminen mahdollisti aineistonkeruun Espoon varhaiskasvatus yksikössä, mikä on olennaista produktin toteutuksessa. Tutkimusluvan hakuprosessissa laadittiin perustelut hakemukselle ja varmistettiin, että tutkimus täyttää eettiset vaatimukset. Tähän kuuluu tietosuojan takaaminen ja osallistujien anonymiteetin turvaaminen. Tutkimusluvan saaminen loi perustan aineistonkeruulle ja mahdollisti materiaalin suunnittelun ja toteutuksen, joka vastaa Espoon kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämistarpeisiin.

Varsinaisen materiaalin suunnittelussa panostettiin käytännönläheisyyteen ja arkeen soveltuvaan rakenteeseen. KATSO-materiaali tarjosi pohjan, jota muokattiin yksikön tarpeisiin. Lisäksi materiaali integroitiin varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen osa-alueisiin Minä ja meidän yhteisömme sekä Kasvan, liikun ja kehityn, jotta katsomuskasvatus saisi kokonaisvaltaisen pedagogisen näkökulman. Lapsi oppii luontaisesti toiminnallisuuden, leikin ja liikkumisen kautta, erityisesti ollessaan vuorovaikutuksessa muiden vertaistensa kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016:21, 9).

Kehittämismuotoista opinnäytetyötä rakennettiin vaiheittain, jossa yhdistyvät toiminnan kehittäminen ja asiantuntijaksi kirjoittaminen. Kehittämisen prosessin aikana kirjoitettiin koko ajan ja dokumentoitiin prosessin tueksi (Kostamo, Airaksinen & Vilka, 2022, 18). Tämä lähestymistapa varmisti, että kehittämistyö pysyi linjassa opinnäytetyön tavoitteiden ja tarpeiden kanssa sekä vastasi varhaiskasvatussyksikön tarpeisiin.

8.1.1 Alkukartoitus varhaiskasvattajille

Kehittämistyön alkuvaiheessa toteutettiin anonyymi sähköinen alkukartoitus (liite 4) Google Forms-alustalla. Saatekirjeessä (liite 5) kuvattiin kehittämistyön tavoite, tarkoitus ja työn eteneminen. Lisäksi siinä korostettiin kehittämistyön merkityksestä katsomuskasvatuksesta varhaiskasvatuksessa ja kerrottiin yksityiskohtia osallistujien roolista tässä prosessissa. Vilkan (2021, 189) mukaan saatekirjeellä on keskeinen rooli, sillä sen tehtävä on korostaa työn merkityksellisyyttä, motivoida osallistujia ja rohkaista vastaamaan kyselyyn.

Alkukartoituksen tavoitteena oli selvittää henkilöstön tarpeet, näkemykset ja tietopohja katsomuskasvatuksesta sekä KATSO-materiaalista. Kysely sisälsi pääosin monivalintakysymyksiä, jotka tarjosivat laajan näkökulman ja helpottivat vastaamaan. Lisäksi avoimet kysymykset täydensivät kokonaiskuvaa antamalla tilaa yksityiskohtaisille ehdotuksille ja ideoille.

Kysely toteutettiin anonymisti, mikä mahdollisti rehelliset ja avoimet vastaukset. Sen sisältöä testattiin toisessa varhaiskasvatusyksikössä ennen varsinaista jakelua. Testaajat arvioivat kysymykset selkeiksi ja aiheeseen täsmällisesti liittyviksi. Vilkan (2021a, 94) mukaan kyselylomakkeet ovat tehokas tapa kerätä palautetta erityisesti silloin, kun vastaajat ovat hajallaan, osallistujia on paljon tai aiheet ovat arkaluontoisia. Tämä tekee niistä erityisen hyödyllisiä tilanteissa, joissa halutaan säilyttää vastaajien anonymiteetti. Alkukartoituksessa käytetyt kyselylomakkeet osoittautuivat toimiviksi etenkin laajempien kokonaisuuksien hahmottamisessa ja henkilöstön tarpeiden kartoittamisessa, mikä korosti sen soveltuvuutta tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi.

8.1.2 Kartoituksen tulokset

Alkukartoituksen vastausaika oli yksi viikko, jonka katsottiin riittävän vastausajaksi, sillä kyselyyn vastaaminen ei vienyt ajallisesti paljon aikaa henkilöstöltä. Vastaajia oli alle puolet henkilöstöstä, mikä oli yllätyksellistä siinä mielessä, että kyseessä on yksikön kehittämiskohde. Alkukartoituksen tuloksia avataan alla olevassa tekstissä sekä myös omaa pohdintaa tuloksiin liittyen.

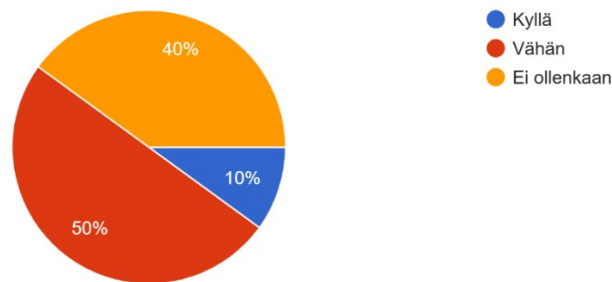
Katsomuskasvatus vastausten perusteella ei ole täysin selkeä käsitteenä varhaiskasvattajille, sillä puolet vastaajista vastasivat kysymykseen kielteisesti. Laakson (2018, 50) Pro Gradun mukaan päiväkodin työntekijät viittaavat usein resurssien ja ajan puutteeseen, mutta myös oman tiedon ja taidon puutteeseen katsomuskasvatukseen osalta ja kokivatkin tarvitsevansa lisäkoulutusta aiheeseen. Koulutuksen tarvetta tukee myös kyselytutkimuksen vastaukset, jonka mukaan koulutusta on saatu hyvin vähän tai ei ollenkaan. Katsomuskasvatukseen löytyy paljon materiaalia ja tietoa muun muassa Opetushallituksen sivustolta, mutta selkeästi henkilöstö tarvitsee konkreettisia menetelmiä ja tukea sen toteuttamiseen arjessa. Laakson (2018, 39) mukaan suurin osa vastaajista kokee vaikeudekseen sen, ettei ole tarpeeksi tietoa ja taitoa sekä vanhempien eriävät mielipiteet katsomukseen liittyen, ajan ja resurssien puutteen sekä myös monikulttuurisuuden. Ilahduttavaa vastauksissa oli se, ettei katsomuskasvatusta toteuteta vain uskonnollisten tilaisuuksien korvaavana toimintana, vaan on ymmärretty sen merkitys pedagogiikassa. Kuitenkin 80 % vastaajista toteuttaa katsomuskasvatusta harvemmin kuin päivittäin tai viikoittain.

Hämmennystä aiheutti se, ettei KATSO-materiaali ole lainkaan tuttu puolella vastaajista, vaikka kyseessä on Espoon oma materiaali, joka on kehitelty varhaiskasvattajille katsomuskasvatuksen

tueksi. Materiaalia ei ole tuotu tarpeeksi varhaiskasvattajien tietouteen, joka selittäisi sen, ettei se ole ollut aktiivisessa käytössä.

5. Onko Katso-materiaali tuttu sinulle

10 vastausta

Kuvio 2: KATSO-materiaalien tunnettavuus

Myöskään puolet vastaajista ei ole ottanut materiaalia käyttöön, josta voidaan päätellä se, ettei materiaalin olemassaolosta ole ollut kaikilla tietoa. Kyselyn perusteella voidaan myös tehdä johtopäätös siitä, että katsomuskasvatukselle tulisi antaa enemmän aikaa ja tilaa sekä ennen kaikkea poistaa ennakkoluuloja sen toteuttamisen suhteen. Myöskään puolet vastaajista eivät tienneet, mistä materiaali on löydettävissä. Toinen selittävä tekijä voi olla se, että yksikössä on vähän eri kieli - ja kulttuuritaustaisia perheitä muihin alueen päiväkoteihin nähden eikä yksikössä käy viikoittain kieli - ja kulttuuriopettaja, joka voisi tuoda eri kulttuureja ja uskontoja näkyväksi osaksi arkea sekä jakaa tietoutta henkilöstölle.

Alkuperäinen tarkoitus saa tukea vastauksista, jossa toivottiin helppoa ja konkreettista materiaalia, missä olisi valmiiksi suunniteltuja tuokioita, joilla katsomuskasvatusta voitaisiin toteuttaa arjessa helposti ja nopeasti. Toivottiin myös yhteisesti jaettua tietoa ja vinkkejä, jossa pohjana olisi yhteinen vuosikello.

8.2 Aivoriihi

Aivoriihen tavoitteena oli, että henkilöstö perehtyy kehitetyn materiaalin luonnokseen, antaa siitä palautetta ja esittää uusia kehittämisideoita. Tämä ryhmäkeskustelun menetelmä on hyödyllinen erityisesti luovassa ongelmanratkaisussa ja ideoiden kehittämisessä. Menetelmässä korostetaan vapaata ideointia kannustavassa ilmapiirissä, jossa kaikki voivat esittää ajatuksiaan ilman pelkoa arvostelusta. Rungas ideointi luo pohjan innovatiivisten ratkaisujen löytämiselle. (Innokylä 2025.)

Kyselyn perusteella syntyi ensimmäinen luonnos materiaalista (kuva 1), joka esiteltiin yksikön henkilöstölle aivoriihen yhteydessä. Luonnoksessa yhdistyivät KATSO-materiaali sekä

liikunnallinen toimintatuokio, joka tarjosi konkreettisen esimerkin katsomuskasvatuksen ja liikunnan yhdistämisestä päiväkodin arkeen.

KUU
Aikuinen kertoo lyhyesti kuun merkityksestä eri kulttuureissa:

Kuun merkitys ja osa eri katsomuksissa on vahvaa kautta ihmisen historian. Kuun kierron eri vaiheilla, erityisesti kuun pimenemisellä, sekä uuden kuun syntymisellä joka kuukausi, on monia katsomuksellisia selityksiä ja tulkintoja. Kuuhun liitettyä symboliikkaa ovat muun muassa kutominen, elämänlanka, toivo, tasapaino, rakkaus ja kohtalo.

Islam: Islamissa kuu nähdään Jumalan johdatuksen symbolina. Islamilainen elämä pohjaa kuukalenterille. Kuun sirppi myös mielletään usein nykypäivänä nimenomaan islamin symboliksi.

Bahá'í-usko: Bahá'í-kirjoitusten mukaan Jumalan antamat ohjeet ovat kuin ihmiskunnalle valoa antavia taivaankappaleita. Esimerkiksi velvollisuusrukous on kuin kuu, joka heijastaa valoaan maailmaan.

Liikuntatuokio:
TAVOITE: Osallisuus ja osallistaminen, mielikuvitus, eläytyminen musiikkiin, kuun merkitys eri kulttuureissa ja katsomuksissa. Liikunnan osion pituus riippuu siitä, missä ja miten se toteutetaan.

- Lapset tekevät "kuunliikkeitä" musiikin tahtiin:
- Sirpin kaari (käsillä ylhäältä alas)
- Täysikuu (pyöreät liikkeet)
- Uusi kuu (hiljentymisen, kääpertyminen)
- Voidaan tehdä liikkeet hitaasti, nopeasti, isosti, pienesti, kevyesti, voimakkaasti jne. Lapset voivat keksiä lisää ideoita.
- Lapset tekevät pareittain sirpin, puolikuun ja pyöreän kuun.
- Kuvittelle olevasi kuun pinnalla: kävele hitaasti ja painavin askelin sekä hypähtele kevyesti

Kuva 1: Ensimmäinen luonnos toimintataulusta

Toimintataulussa hyödynnettiin visuaalisia elementtejä ja selkeitä ohjeita, jotta se tukee ja houkuttelee sekä kasvattajia että lapsia. Materiaali suunniteltiin Canva-työkalulla, joka mahdollisti visuaalisesti houkuttelevan ja helposti muokattavan lopputuloksen.

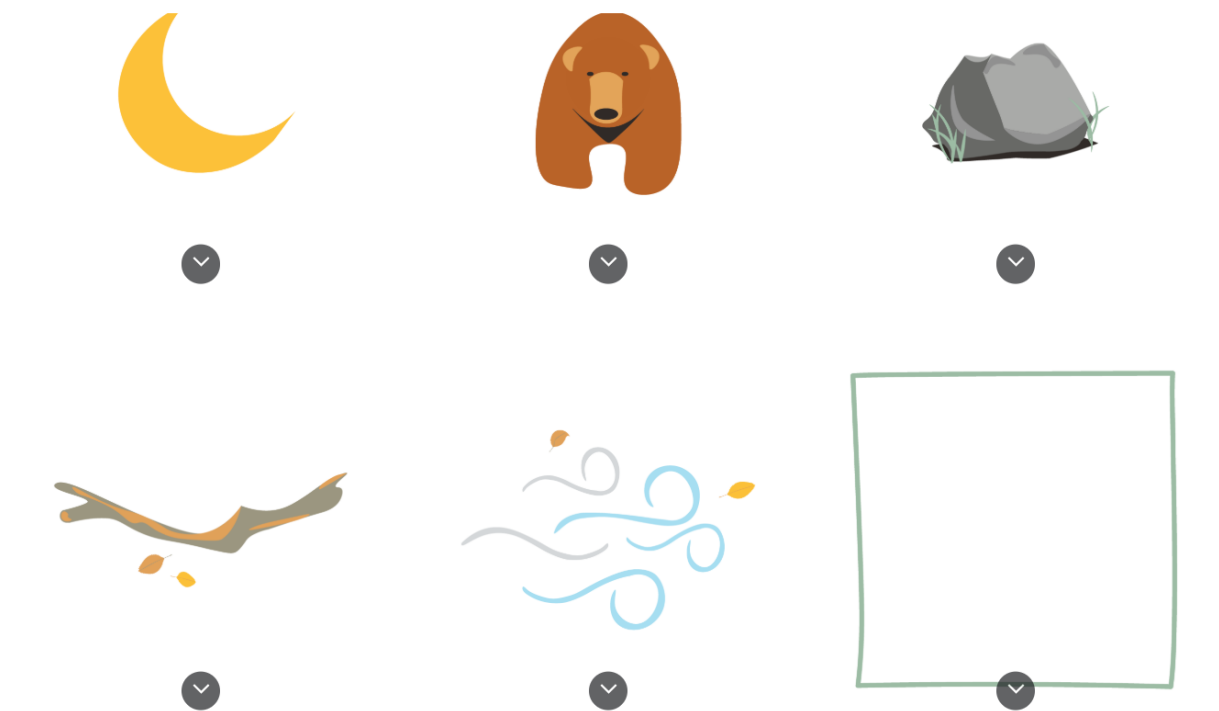
Ensimmäisen toimintatauluversion teemana oli kuu ja siihen sisältyi KATSO-materiaalista poimittuja katsomuskasvatuksen sisältöjä sekä liikunnallinen toiminta lasten kanssa. Tämä konkreettinen esimerkki havainnollisti, miten materiaalia voi hyödyntää varhaiskasvatuksen arjessa. Aivoriihen avulla materiaalia muokattiin lopulliseen muotoonsa. Tässä vaiheessa kaikki KATSO-materiaalin luontokuvat otettiin käyttöön sekä niiden ympärille rakennettiin toiminnallisia pedagogisia sisältöjä. Henkilöstö oli pääsääntöisesti tyytyväinen toimintataulun sisältöön, mutta esitti konkreettisenä kehittämisideana, että materiaaliin voisi sisällyttää myös musiikkiehdotuksia. Aivoriihi vahvisti henkilöstön sitoutumisen materiaalin käyttöön arjessa.

Lopullisten toimintataulujen valmistuttua, joiden tarkempi suunnittelu esitetään seuraavassa 8.3 luvussa, käytiin aivoriihen arviointikeskustelu. Tässä painotettiin henkilöstön ja työelämäkumppanin näkemyksiä. Keskustelussa esiteltiin kehitetyn materiaalin lopullinen versio, mikä antoi osallistujille kokonaisvaltaisen käsityksen sisällöstä ja rakenteesta. Tämä auttoi

tarkastelemaan, kuinka hyvin kehitetty materiaali vastasi käytännön tarpeisiin ja työn tavoitteisiin. Vilkan ja Airaksisen (2003, 157) mukaan kohderyhmältä kerätty palaute mahdollistaa objektiivisemmän arvioinnin, mikä näkyy myös tässä prosessissa. Produktin arviointia käsitellään laajemmin luvussa 8.4.

8.3 Toimintataulujen sisältö

Luontokategoriaan (kuvat 2-4) liittyvä toiminta suunniteltiin vastaamaan henkilöstön toiveita helppouden ja selkeyden suhteen. Henkilöstölle laadittiin toimintataulut, joiden etupuolella on sama kuva kuin KATSO-materiaalin luontoaiheessa. Taulujen toisella puolella esitetään kuviin liittyviä liikuntaehtotuksia, KATSO-materiaalin teksti kyseisestä luonnonkappaleesta sekä sen symboliikan merkitys eri katsomuksissa.

Kuva 2: KATSO-katsomuskasvatus luontokuvat (KATSO-katsomuskasvatus 2025c)

Kuu	Karhu	Kivi
<p>Kuun merkitys ja osa eri katsomuksissa on vahvaa kautta ihmisen historian. Kuun kierron eri vaiheilla, erityisesti kuun pimenemisellä, sekä uuden kuun syntymisellä joka kuukausi, on monia katsomuksellisia selityksiä ja tulkintoja. Kuuhun liitettyä symboliikkaa ovat muun muassa kutominen, elämänlanka, toivo, tasapaino, rakkaus ja kohtalo.</p> <p>Islam: Islamissa kuu nähdään Jumalan johdatuksen symbolina. Islamilainen elämä pohjaa kuukalenterille. Kuun sirppi myös mielletään usein nykypäivänä nimenomaan islamin symboliksi.</p> <p>Bahá'í-usko: Bahá'í-kirjoitusten mukaan Jumalan antamat ohjeet ovat kuin ihmiskunnalle valoa antavia taivaankappaleita. Esimerkiksi velvollisuusrukous on kuin kuu, joka heijastaa valoaan maailmaan.</p>	<p>Karhu tai Kontio, Otso, Mesikämmen, Nalle sekä Metsän kuningas. Karhulla on kautta aikain ollut vahva rooli ja symbolinen merkitys eri pohjoisten kansojen katsomuksissa. Karhuun liittyvää symboliikkaa on muun muassa hedelmällisyys, elämän kiertokulku, voima, rohkeus, yksinäisyys, kestävyys ja viisaus.</p> <p>Karhun kansa: Karhun kansan nimi tulee suomalaisesta mytologiasta, jonka mukaan karhu on kaikkien ihmisten myyttinen kantavanhempi ja pyhin eläin.</p> <p>Lakota mytologia: Karhu on yksi lakotojen henkieläimistä. Lakota mytologiassa karhu edustaa maskuliinista hahmoa ja tunnetaan sekä tiedon että parantajan taidoistaan.</p>	<p>Pyhä kivi, napakivi, seitakivi, kuppikivi ja esimerkiksi uhrikivi. Kiviin liittyy paljon uskomuksiin liittyvää historiallista perintöä, rituaaleja sekä katsomuksellisia merkityksiä. Kiven Kiven voidaan ajatella olevan esimerkiksi maahisen, haltijan tai jumaluuden koti tai palvonta- ja uhripaikka.</p> <p>Shamanismi: Shamanismissa kivillä on erittäin moninaisia merkityksiä sekä tarkoituksia. Kivillä ajatellaan olevan esimerkiksi erityisen vahva yhteys maahan ja energiaan. Erilaisilla kivilajeilla uskotaan olevan erilaisia ominaisuuksia, kykyjä ja voimia.</p>

Kuva 3: KATSO-katsomuskasvatus luonto teksti 1 (KATSO-katsomuskasvatus 2025c)

Oksa	Ilma	?
<p>Kuten muuhunkin luontoon, myös puihin sekä sen oksiin liitetään paljon moninaisia merkityksiä. Oksat symboloivat yleensä perhettä, sukua, yhteyttä, energiaa, kasvua ja taikuuutta. Pudonnut oksa nähdään muun muassa luopumisen, perinteiden elävänä pitämisen sekä kuoleman tai muutoksen symbolina.</p> <p>Taolaisuus: Taoismin yksi tunnetuimpia vertauskuvallisia opetuksia on 'Pu' eli 'työstämätön puu'. Puussa ajatellaan olevan voimakkaimmin tallella tai olemassa sen kaikki mahdollisuudet, kun se on koskematon eli 'työstämätön'.</p>	<p>Ilma yhtenä luonnon elementtinä on keskeinen osa katsomuksia. Omaleimaista ilmasta tekee sen näkymättömyys. Ilmaan usein liitettyjä merkityksiä ovat muun muassa henki, elämä, yhteys, vapaus, luovuus ja tieto.</p> <p>Wicca: Ilmalla yhtenä peruselementtinä sekä muun muassa ilman suunnilla on vahva merkityksellinen osa wiccaa. Ilmalla ajatellaan olevan yhteys elämän henkeen ja sieluun, ilma symboloi muun muassa viisautta ja muutosta ja keskeistä on myös ilman kyky kuljettaa ääniaaltoja, puhetta ja viestejä.</p>	<p>Tämä tyhjä kortti on sinua varten. Mitä sinä tähän laittaisit?</p>

Kuva 4: KATSO-katsomuskasvatus luonto teksti 2(KATSO-katsomuskasvatus 2025c)

Yllä esitetyt kuvat kuuluvat KATSO-materiaalin luontokategoriaan. Koko KATSO-materiaalin suunnittelusta ja tekstien laatimisesta vastaa Kia Olkkola ja kuvista on huolehtinut Päivi Kangasputa.

Lopulliset liikunnalliset toimintataulut suunniteltiin Canva-ohjelmalla, kuten myös ensimmäinen luonnos, jotta ne olisivat visuaalisesti eläviä ja herättäisivät lasten kiinnostuksen aiheeseen. Taulujen tavoitteena on tutustuttaa lapset luontosymboleihin toiminnallisuuden ja liikunnan kautta. Toimintahetkissä korostuvat luova liike, kehonhallinta ja mielikuvitus, samalla kun vahvistetaan luonnon kunnioittamista sekä sen merkitystä eri kulttuureissa ja katsomuksissa.

Kehitetyn materiaalin käytettävyyden parantamiseksi siihen lisättiin kansilehti ja käyttöohjeet (liite 6), jotka tarjoavat suuntaviivat toimintakorttien hyödyntämiseen varhaiskasvatuksen arjessa. Kansilehti on suunniteltu herättämään mielenkiintoa materiaalin teemaan luontoaiheisten kuvien ja otsikon avulla. Käyttöohjeet puolestaan sisältävät konkreettisia vinkkejä korttien käyttöön, mikä tekee materiaalista helposti lähestyttävän.

Toimintahetkien suunnittelussa on pyritty huomioimaan ympäristö, jossa lapset voivat tutustua luontosymboleihin ja samalla kehittää liikunnallisia taitojaan. Toimintatauluilla on merkittävä rooli tämän päämäärän saavuttamisessa, sillä ne tarjoavat visuaalista ja toiminnallista tukea lasten oppimiselle. Keskustelut ja kuvat auttavat herättämään lasten mielenkiintoa ja rohkaisevat heitä osallistumaan aktiivisesti. Lasten osallisuus korostuu erityisesti siinä, miten valitaan kuva ja tähän liittyvä liike, joka pohjautuu toimintataulujen tarjoamiin liikuntaehtotuksiin. Koko prosessi on suunniteltu niin, että se ei pelkää opeta luontosymboleja, vaan myös vahvistaa lasten kykyä käyttää mielikuvitusta ja ilmaista itseään liikkeen kautta. Toimintahetket tarjoavat myös mahdollisuuden keskusteluun ja pohdintaan, jossa lapset voivat jakaa ajatuksia, kokemuksia sekä kysymyksiä.

Toimintataulujen suunnittelussa oli tärkeää, että ne tukevat pedagogista työtä ja ovat käytännönläheiset sekä helppokäyttöiset. Tämä mahdollistaa niiden monipuolisen käytön eri tilanteissa, kuten aamupiirissä, odotteluhetkissä tai suunnitelluissa liikuntatuokioissa. Taulujen kevyt rakenne ja visuaalisuus tekevät niistä helposti mukana kulkevia ja ne soveltuvat laminoituna erinomaisesti myös ulkokäyttöön. Symbolit voivat elää ja kehittyä osana projekteja, jotka vahvistavat lasten yhteyksiä luontoon, kulttuuriin ja katsomuksiin.

Toimintataulujen suunnittelun edetessä heräsi kysymys, voidaanko Katso-materiaalin kuvia ja tekstejä käyttää julkisessa opinnäytetyössä. Tämän selvittämiseksi otettiin yhteyttä Espoon suomenkieliseen varhaiskasvatukseen, joka ylläpitää KATSO-materiaalia. Viestien tavoitteena oli varmistaa, että materiaalin käyttö on tekijänoikeuksien mukaista sekä saadaan mahdolliset tarvittavat luvat. Palaute oli positiivista. KATSO-materiaalin kehittämistä opinnäytetyössä pidettiin erittäin hyvänä ideana. Materiaali on vapaasti käytettävissä, mutta alkuperäisten KATSO-materiaalin tekijät tulee mainita toimintataulussa.

8.4 Produktin arviointi

Kehittämistyössä toimeksiantajan ja kohderyhmän palaute on keskeistä sekä tuotoksen että toteutusprosessin arvioinnissa. Palautteen kerääminen eri vaiheissa tukee ammatillista kehitystä ja toimintaympäristön parantamista. Toimeksiantajan päätös ottaa materiaali käyttöön vahvistaa työn uskottavuutta ja osoittaa luottamusta tekijän osaamiseen. (Kostamo ym. 2022, 71-73.)

Produktin arviointi toteutettiin monivaiheisesti, sitä tehtiin sekä kehittämisprosessin aikana että valmiin työn osalta. Jokainen vaihe tarjosi arvokasta tietoa kehittämistyöstä. Ensimmäisessä vaiheessa toteutettiin sähköinen alkukartoitus, jonka tavoitteena oli selvittää henkilöstön tarpeet, toiveet ja näkemykset kehittämistyön alkuvaiheessa.

Aivoriihimenetelmä osoittautui hyväksi työkaluksi kehittämistyön näkökulmasta. Ensimmäinen versio toimintatauluista herätti henkilöstössä innostusta ja tyytyväisyyttä. He odottivat innolla pääsevänsä kokeilemaan tauluja lasten kanssa, mikä vahvisti sitoutumista kehittämistyöhön ja korosti materiaalin käytännönläheisyyttä.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 232) mukaan tutkimusten luotettavuutta ja pätevyyttä tulee arvioida, vaikka termejä validiteetti reliabiliteetti ei haluttaisi käyttää. Opinnäytetyössä arvioinnilla oli keskeinen merkitys onnistumisprosessin ja kehittämistyön kannalta sekä erityistä huomiota kiinnitettiin menetelmien käytännön toimivuuteen, lasten osallistamiseen ja henkilöstön kokemusten huomioimiseen. Keskusteluissa käsiteltiin myös menetelmän soveltuvuutta arjen kiireisiin, mikä oli tärkeä kriteeri toimintataulujen onnistumisen kannalta.

Materiaalin valmistuttua esittelimme sen henkilöstölle, joka koki sen käytännönläheiseksi, helppokäyttöiseksi ja monipuoliseksi arjen pedagogisiin tilanteisiin. Liikuntahetken voisi toteuttaa yhtenä kokonaisuutena tai valita yksittäisiä luontoelementtejä tilanteen mukaan. Henkilöstö toivoi, että muitakin kategorioita kehitetään yksikössä, jossa liikunta ja toiminnallisuus ovat vahvasti mukana. Saamamme positiivinen palaute keskittyi erityisesti siihen, että olemme kehittäneet menetelmän luovasti ja suunnitelleet toteutustavan hieman tavanomaisista poikkeavalla tavalla. Henkilöstö ei ollut aiemmin ajatellut liikunnan ja katsomuskasvatuksen yhdistämistä.

Materiaalin käytännön kokeilu lapsiryhmässä ei aikataulullisista syistä toteutunut, mutta palautetta kerättiin henkilöstöltä keskustelujen ja arviointien kautta. Uusia kehitysideoita tuli vain vähän, mikä viittaa siihen, että materiaali vastasi henkilöstön tarpeita ja odotuksia. Johdopäätöksenä voidaan todeta, että kehitetty materiaali koettiin hyödylliseksi ja konkreettiseksi työvälineeksi yksikön käyttöön. Nousi myös esille, että materiaali oli merkityksellinen ja tuki varhaiskasvatuksen arvojen ja tavoitteiden toteutumista.

Yhteistyö sekä työelämän että henkilöstön kanssa oli sujuvaa ja rakentavaa. Dialogi oli vastavuoroista sekä molemmat osapuolet pystyivät jakamaan ajatuksia ja kehitysehdotuksia avoimesti. Tämä vahvisti yhteistyön luotettavuutta, joka tuki kehittämistyön etenemistä ja sen onnistumista.

8.5 Produktin jatkokehittely

Jatkokehittämisen tavoitteena on laajentaa menetelmää ja sen käyttöä yksikössä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tavoitteena on kehittää materiaalia niin, että se kattaa kaikki 22 KATSO-materiaalin kategorialaajentamiseksi ja integroituu entistä monipuolisemmin osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Toiminnallisuus säilyy keskeisenä periaatteena ja oppimisen pohjana, jotta lasten mielenkiinto ja osallisuus vahvistuvat.

Luontokategoriaa on mahdollista jatkokehittää esimerkiksi lisäämällä siihen uusia luontoon liittyviä kuvia ja lyhyitä selostuksia, jotka valottavat kuvien merkitystä katsomuskasvatuksen näkökulmasta. Lisäksi voidaan liittää aiheeseen sopivia liikuntaleikkejä, jotka tukevat lasten toiminnallista oppimista ja aktiivista osallisuutta.

Tällä hetkellä liikuntaleikkeihin ei ole lisätty musiikki-ideoita, mutta tämä voisi olla kehityskohde tulevaisuudessa. Esimerkiksi toimintatauluihin voisi lisätä QR-koodin, jonka avulla pääsisi suoraan puhelimen tai tabletin kautta kuuntelemaan aiheeseen liittyvää musiikkia. Tämä toisi toimintaan uuden ulottuvuuden ja tukisi lasten liikkumista sekä musiikillista ilmaisua.

Luontokategorian jatkokehittäminen toimii pohjana muiden KATSO-materiaalin kategorioiden laajentamiselle, mikä mahdollistaa menetelmän monipuolisen käytön koko yksikössä. Tämä kehittämistyö tukee kulttuurisen moninaisuuden ja osallisuuden tavoitteita varhaiskasvatuksessa sekä edistää henkilöstön mahdollisuutta käyttää materiaalia joustavasti.

Jatkokehittelyssä on pohdittu myös digitaalisen sovelluksen toteuttamisen mahdollisuutta esimerkiksi tabletille tai tietokoneelle. Sovelluksen avulla lapset voisivat tutustua eri kategorioihin itsenäisesti ja henkilöstön tukemana. Samalla vahvistuisivat lasten digitaaliset taidot ja työskentelytapa olisi yksilöllisempi ja lapsilähtöisempi. Digitaalinen versio KATSO-materiaalista vaatisi kuitenkin ammatti-ihmisten apua sekä yhteistyötä ulkopuolisten tahojen kanssa.

8.6 Työelämäkumppanin palaute

Kehittämistyön valmistuttua saatiin työelämäkumppanin palautelomake, jossa todettiin yhteistyön olevan sujuvaa. Yllättävänä pidettiin kuitenkin kyselylomakkeen alhaista vastausprosenttia. Palautteessa korostettiin opinnäytetyössä syntyneen KATSO-materiaalin merkitystä ja sen jalkautumista yksikköön sekä mahdollisesti laajempaan käyttöön muissa yksiköissä, sillä menetelmän koettiin olevan toimiva.

Lisäksi saatiin positiivista palautetta KATSO-materiaalista suunnittelijalta ja tekstien tekijältä Kia Olkkoselta sekä Espoon tiimiltä Satu Nerg-Öhmanilta. Toivottiin, että oltaisiin yhteydessä jatkossa korttien käytettävyyteen ja toimivuuteen liittyen.

Palautteiden perusteella varmistuttiin siitä, että opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus saavutettiin. Tämä luo pohjan materiaalin jatkokehittämiselle yksikössä samalla ajatuksella ja idealla. Lisäksi KATSO-materiaaliin ollaan tekemässä tarkistuksia ja päivityksiä Kia Olkkosen toimesta, mikä edelleen vahvistaa sen käyttökelpoisuutta.

9 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyössä eettisyys otettiin keskeiseksi lähtökohdaksi sekä sitä varmistettiin noudattamalla hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Työssä korostettiin tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä, rehellisyyttä ja luottamuksellisuutta kaikissa sen vaiheissa. Eettiset näkökohdat huomioitiin koko prosessin ajan, alkaen aineiston keruusta ja jatkuen aina tulosten analysointiin, käsittelyyn ja raportointiin asti. Näiden periaatteiden noudattamisella varmistettiin, että työ toteutettiin oikeudenmukaisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla.

Eettiset periaatteet ohjasivat opinnäytetyötä kunnioittamaan ihmisten arvoa ja itsemääräämisoikeutta. Perustuslain (1999/731) mukaan eettisessä tutkimuksessa on suojattava jokaisen oikeus ihmisarvoon, itsemääräämisoikeuteen, yksityisyyteen, vapauteen, omaisuuden suojaan sekä kulttuurisen ja kielellisen identiteetin ylläpitämiseen. Suomessa noudatetaan myös tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvän tieteellisen käytännön varmistamiseksi. Tieteellistä vapautta käytettiin vastuullisesti, jolloin eettiset kysymykset korostuivat. Näiden periaatteiden noudattamisella varmistettiin, että osallistujien oikeudet ja hyvinvointi oli etusijalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.)

Tietosuojalaki (1050/2018) säätelee henkilötietojen käyttöä vain siihen tarkoitukseen, johon suostumus on saatu. Opinnäytetyössä varmistettiin osallistujien anonymiteetti ja yksityisyyden suoja. Kerätty aineisto käsiteltiin tietoturvallisesti, eikä se sisältänyt henkilötietoja. Mahdolliset paperiset aineistot säilytettiin lukollisessa kaapissa ja hävitettiin tietosuoja-astiaan. Sähköinen aineisto poistetaan Laurean suojatulta OneDrive-tililtä sekä opinnäytetyön tekijöiden salasanalla suojatuilta tietokoneilta. Aineisto säilytetään ainoastaan opinnäytetyön kehittämisprosessin ajan, minkä jälkeen se tuhotaan tietoturvallisesti. Näillä toimenpiteillä varmistetaan, ettei ulkopuolisilla ole pääsyä tiedostoihin. (Vilkkä 2021b, 116-117.)

Aineistohallintasuunnitelma (liite 6) tehtiin varmistamaan, että opinnäytetyön aineistoa käsitellään suunnitelmallisesti ja eettisesti. Suunnitelma perustui Laurean aineistohallintapohjaan, joka toimi tarkistuslistana ja tukena opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Tämän avulla varmistettiin aineiston eettisyys, tietoturva ja asianmukainen säilytys.

Tutkimuslupa (liite 1) haettiin Espoon kaupungilta huolellisesti täytetyllä ja totuudenmukaisella hakemuksella. Tutkimuslupamenettelyä noudatetaan kaikissa Espoon kaupungin organisaation toteuttamissa tutkimuksissa ja selvityksissä, jotka liittyvät kuntalaisiin. (Espoo 2025b.)

Tutkimusluvan ehtoja ja tietosuojaohteita noudatettiin tarkasti, jotta osallistujien tietojen asianmukainen käsittely voitiin varmistaa. Alkukartoitus suunnattiin varhaiskasvatustyöryhmien henkilöstölle ja heidän osallistumisensa oli täysin vapaaehtoista. Osallistujille annettiin selkeät tiedot opinnäytetyöstä saatekirjeessä, joka toimitettiin sähköisen kartoituksen yhteydessä. Kysely toteutettiin täysin anonymisti, mikä suojasi osallistujien yksityisyyttä ja vähensi huolia mahdollisista haitallisista seurauksista. Näillä toimilla varmistettiin, ettei osallistujia voida tunnistaa edes epäsuorasti. (Mäkinen 2006, 114-115; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13-14.)

Eettinen kestävyys näkyi opinnäytetyön tavoitteissa, joissa pyrittiin edistämään lasten hyvinvointia tasavertaisesti ja oikeudenmukaisesti. Kehitetty toimintamalli tukee varhaiskasvatustyöryhmien henkilöstöä toteuttamaan katsomuskasvatusta monipuolisesti ja lapsilähtöisesti osana päiväkodin arkea. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti työssä korostuu osapuolten tasapuolinen kohtelu ja turvallisuus. Näillä toimenpiteillä tuetaan moninaisuuden arvostamista, ehkäistään syrjintää ja varmistetaan toiminnan eettinen kestävyys. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Työn edetessä heräsi pohdinta siitä, voidaanko KATSO-materiaalin kuvia ja tekstejä julkaista Theseuksessa osana opinnäytetyötä ja sen liitteenä olevaa materiaalia. Vaikka KATSO-katsomuskasvatustyöryhmien verkkosivuilla mainitaan, että materiaali on vapaasti käytettävissä, haettiin asiaa varmistaa Espoon suomenkieliseltä varhaiskasvatuksesta. Kuvien ja tekstien käyttöön saatiin nopeasti lupa, ja vahvistettiin, että niiden käyttö on sallittua edellyttäen, ettei kuvia tai tekstien rakennetta muuteta. Materiaalissa on myös mainittava tekstien kirjoittajan, suunnittelijan ja graafikon nimet. Varmistukseksi toimitettiin molemmille osapuolille toimintataulujen kansikuva sekä yksi toimintakortti malliksi.

10 Opinnäytetyön luotettavuus

Vilppi ja piittaamattomuus opinnäytetyössä, kuten sepittäminen, vääristely, plagiointi, anastaminen sekä huolimaton raportointi, tunnustetaan vakaviksi rikkomuksiksi, jotka voivat heikentää työn luotettavuutta ja tieteellistä arvoa. Näiden välttämiseksi opinnäytetyössä korostettiin lähteiden asianmukaista käyttöä, avoimuutta ja luotettavuutta tutkimuksen toteutuksessa ja raportoinnissa. Erityistä huomiota kiinnitettiin lähteiden tarkkaan merkitsemiseen ja niiden oikeaan tulkintaan, jotta tutkimuksen eettisyys ja tieteellinen taso voitiin varmistaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 8-9.)

Opinnäytetyön luotettavuus perustuu sen käyttökelpoisuuteen ja hyödyllisyyteen (Toikka & Rantanen 2009, 121-122). Kehittämistoiminnassa tiedon luotettavuus ei ole itseisarvo, vaan sen

tavoitteena on tuottaa sovellettavia ja käytännönläheisiä ratkaisuja (Toikka & Rantanen 2009, 159).

Huolellinen lähdekritiikki on keskeistä, sillä lähteiden ajantasaisuus, asiantuntemus ja alkuperä vaikuttavat työn uskottavuuteen (Vilkka 2021b, 120-121). Verkkolähteiden kohdalla kiinnitettiin erityistä huomiota niiden ajantasaisuuteen ja luotettavuuteen. Käytetyt lähteet valittiin tukemaan työn tavoitteita ja lähdeviitteet merkittiin oikein vahvistaen opinnäytetyön luotettavuutta (Vilkka & Airaksinen 2003, 81).

Tiedonkeruussa kyselylomakkeet suunniteltiin selkeiksi väärinymmärrysten minimoimiseksi. Vastaukset tallentuivat Google Forms -alustalle, mikä takasi tietojen systemaattisen analyysin ja tulosten visuaalisen esittämisen. Mahdolliset virheet tiedonkeruussa pyrittiin minimoimaan tarkalla suunnittelulla ja selkeällä viestinnällä osallistujille. Uusitalon (1991) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voivat heikentää esimerkiksi vastaajien väärät muistikuvat tai kysymysten väärinymmärrykset, mutta tarkasti laadittu aineisto ja selkeä informointi vähentävät näitä riskejä (Vilkka 2021a, 194).

Raportoinnin merkitys luotettavuuden vahvistamisessa on keskeinen. Raportoinnissa panostettiin selkeyteen, johdonmukaiseen rakenteeseen sekä ammattialan erikoiskielen tarkkaan ja tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Käytetyt lähteet ja niiden viittaustekniikka tukivat työn tieteellistä pohjaa ja lisäsivät sen uskottavuutta. Aiemmat tutkimukset ja selvitykset loivat työn teoreettisen perustan (Vilkka & Airaksinen 2003, 81).

Eettisten näkökulmien ohella luotettavuus varmistaa opinnäytetyön laadun ja käyttökelpoisuuden niin käytännön työssä kuin kehittämistoiminnassa. Tämä yhdistelmä tekee työstä paitsi uskottavan myös hyödyllisen kohderyhmälle, jota se on tarkoitettu palvelemaan.

11 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu KATSO-materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatusyksikössä. Tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan. Työn tarkoitus ja tavoite saavutettiin sekä materiaalista saadun palautteen perusteella se vastaa hyvin varhaiskasvatusyksikön tarpeisiin.

Opinnäytetyöprosessin aikana perehdyttiin syvällisesti katsomuskasvatuksen teemoihin ja erityisesti KATSO-materiaalin soveltamiseen varhaiskasvatuksessa. Laajasti pohdintaa, ideoita ja ajatuksia on matkan varrella ollut, mutta lähtökohtana kehittämistyölle on ollut se, että luodaan konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali varhaiskasvatuksen arjen käyttöön muun

pedagogisen toiminnan ohessa. Leikin, satujen, tarinoiden, draaman, musiikin, kuvataiteen sekä erilaisten mediasisältöjen käyttö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia katsomuskasvatuksessa (Opetushallitus 2025d). Nämä menetelmät tuovat katsomuskasvatuksen teemat lapsille ymmärrettävällä tavalla esiin ja mahdollistavat lasten osallisuuden sekä heidän omien kokemustensa jakamisen ryhmässä.

Tässä opinnäytetyössä keskityttiin oppimisen alueisiin Minä ja meidän yhteisömme sekä Kasvan, liikun ja kehityn, näin katsomuskasvatus liitettiin liikunnallisiin toimintahetkiin. Tämä lähestymistapa mahdollisti sen, että katsomukselliset teemat voitiin yhdistää fyysiseen aktiivisuuteen ja toiminnallisuuteen. Tämä tukee lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Toimintahetket tarjoavat lapsille luonnollisen ja innostavan tavan pohtia erilaisia näkökulmia ja kokemuksia.

Vaikka opinnäytetyöprosessin aikana perehdyttiin perusteellisesti katsomuskasvatukseen ja käytettiin monipuolisesti eri lähteitä, syntyi silti hieman epävarmuutta siitä, miten eri tilanteissa tulisi vastata esimerkiksi vanhempien kommentteihin katsomuskasvatuksesta tai eri uskontoihin tutustumisesta. Kehittämistyön alussa ei vielä ollut saatavilla tarkempaa ohjeistusta aiheesta, mutta työn edetessä Opetushallitus (2025a) julkaisi uuden ohjeen yhteisistä juhlista, uskonnollisista tilaisuuksista ja katsomuskasvatuksen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa. Tämä selkeyttää katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Tästä huolimatta edelleen herää kysymyksiä esimerkiksi siitä kuinka paljon perheillä voi ja tulisi olla vaikutusvaltaa päiväkodin arjessa toteutettaviin askarteluihin ja toimintoihin. Näihin kysymyksiin tarvitaan jatkossakin avointa keskustelua ja pedagogista linjausta, jotta katsomuskasvatus voi toteutua tavoitteiden mukaisesti.

Opinnäytetyöprosessin aikana nousi esiin monia pohdintoja ja kehittämisideoita, jotka voivat toimia lähtökohdana tuleville projekteille. Kehittämistyön aikana vahvistui ajatus siitä, että katsomuskasvatus on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Sen pedagoginen toteuttaminen vaatii selkeää ohjeistusta, koulutusta ja konkreettisia työmenetelmiä.

Opinnäytetyöprosessin aikana keskusteltiin varhaiskasvatusyksikön kanssa siitä, kuinka KATSO-materiaalin kaikki 22 kuvakategoriaa voitaisiin laajentaa tämän kehittämistyön pohjalta. Tämä laajentaminen tarjoaisi monipuolisemman näkökulman katsomuskasvatuksen toteuttamiseen ja se tukisi paremmin lasten yksilöllisiä tarpeita sekä monimuotoisuutta.

Jatkossa olisi hyödyllistä kehittää lisää konkreettisia keinoja, joilla kulttuurista moninaisuutta ja katsomuskasvatusta voidaan tuoda osaksi päiväkodin arkea. Esimerkiksi ryhmätiloihin voitaisiin rakentaa moninaisuuden seinä, jossa esiteltäisiin lasten kotimaiden lippuja ja kieliä. Seiniällä voisi myös olla lyhyitä esittelyjä eri uskonnoista sekä perherakenteista, mikä toisi esille päiväkodin perheiden moninaisuutta. Tämä lähestymistapa voisi vahvistaa lasten ja perheiden osallisuutta sekä edistää moninaisuuden arvostamista päiväkodin arjessa. Lisäksi huoltajille

tulisi myös tarjota tietoa varhaiskasvatuksessa toteutettavasta katsomuskasvatuksesta erilaisin keinoin, jotta heillä olisi mahdollisuus ymmärtää sen tavoitteita ja sisältöjä.

Opinnäytetyö osoitti, kuinka tärkeää on yhdistää pedagoginen teoria ja käytännön kehittämistyö. Valmiiksi luotu materiaali tarjoaa hyvän pohjan varhaiskasvatushenkilöstölle ja samalla se antaa mahdollisuuden keskusteluun katsomuskasvatuksesta. Tämä työ toivottavasti innostaa varhaiskasvatustyöntekijöitä vahvistamaan katsomuskasvatusta sekä moninaisuuden arvostamista.

Lähteet

- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinosh, j., Pekuri H-M., Polvinen M., Laaksonen R. & Lamberg K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Viitattu 05.03.2025. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ansaharju, M. 2024. Tutkimuksellisia kuvauksia varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksesta 2020-luvulla. Viitattu 06.02.2025. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/179225/Ansaharju_Marjo_ProGradu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Castillo, K., Ylitapio-Mäntylä, O., Mikkonen, J. & Kuorilehto, M. 2021. Tilaa toisen kohtaamiselle vai tilaa toiseutta? Katsomuskasvatuksen merkityskerrokset varhaiskasvatussuunnitelmissä. Viitattu 10.02.2025. <https://journal.fi/jecer/article/view/114172/67371>
- Espoo 2025a. Digiagenda. Viitattu 31.03.2025. <https://www.espool.fi/fi/kaupunki-ja-paatoksenteko/innovatiivinen-espool/meneillaan-olevaa-kehittamista/digiagenda#katsomuskasvatuksen-aineiston-digitalisointi-katso--kokeilu-2023-53460>
- Espoo 2025b. Tutkimusluvut. Viitattu 03.03.2025. <https://www.espool.fi/fi/tutkimusluvut>
- Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 05.02.2025. https://admin.espool.fi/sites/default/files/2022-12/Varhaiskasvatussuunnitelma_2022_saavutettava.pdf
- Haapsalo, T., Petäjä, H., Vuorelma-Glad, P., Sandén, M., Pulkkinen, H. & Tahvanainen, I. 2017. Varhaiskasvatus katsomusten keskellä. Helsinki: Lasten Keskus, Kirjapaja.
- Hakala, J. 2022. Hyvä, parempi, valmis: opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. Painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Innokylä 2025. Aivorihi. Viitattu 28.4.2025. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/aivorihi>
- Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Helsinki: Otava.
- KATSO-katsomuskasvatus 2025a. Ohjeet. Viitattu 28.04.2025. <https://sites.google.com/eduespool.fi/katsomuskasvatukseksi/etusivu/ohjeet>

KATSO-katsomuskasvatus 2025b. Yhteistyössä. Viitattu 9.5.2025. <https://sites.google.com/eduespoo.fi/katsomuskasvatuksentueksi/etusivu/yhteisty%C3%B6ss%C3%A4?authuser=0>

KATSO-katsomuskasvatus 2025c. Luonto. Viitattu 28.04.2025. <https://sites.google.com/eduespoo.fi/katsomuskasvatuksentueksi/etusivu/kuvakategoriat/luonto>

Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2022. Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino. Lamminmäki-Vartia, S. 2025. Katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä. Viitattu 10.02.2025. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/LIITE_katsomuskasvatukseenliittyv%C3%A4tk%C3%A4sitteet.pdf

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi, opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Tallinna: AS Printos.

Laakso, R. 2018. Yhteiskunta muuttuu, muuttuuko katsomuskasvatus? Viitattu 20.04.2025. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145483/Laakso_Reeta_progradu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lamminmäki-Vartia, S. 2025. Katsomuskasvatukseen liittyviä käsitteitä. Viitattu 10.02.2025. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/LIITE_katsomuskasvatukseenliittyv%C3%A4tk%C3%A4sitteet.pdf

Malinen, H., 2019. Anna lapselle ääni. Keuruu: Otava.

Meretniemi, M., Sillanpää, T., Lauerma, L. & Löfström, J. 2017. Helsingin Ebeneser-talo: osa suomalaisen varhaiskasvatuksen historiaa ja nykypäivää. Viitattu 20.02.2025. [Helsingin Ebeneser-talo: osa suomalaisen varhaiskasvatuksen historiaa ja nykypäivää - pdf](#)

Mäkinen, O. 2006 Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Oja-Kaukola, J., 2023. Tilanneanalyysi 1, SWOT, aivoriihi, PESTL, PRIMO-F, SMART, KISS & COST. Kurikka : Analyysio.

Opetushallitus 2025a. Ohje yhteisistä juhlista, uskonnollisista tilaisuuksista ja katsomuskasvatuksen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.5.2025. [https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ohje_yhteisist%C3%A4_juhlista_uskonnollisista_tilaisuuksista_ja_katsomuskasvatuksen_j%C3%A4rjest%C3%A4misest%C3%A4_varhaiskasvatuksessa%20\(1\).pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ohje_yhteisist%C3%A4_juhlista_uskonnollisista_tilaisuuksista_ja_katsomuskasvatuksen_j%C3%A4rjest%C3%A4misest%C3%A4_varhaiskasvatuksessa%20(1).pdf)

Opetushallitus 2025b. Perusteltua katsomuskasvatusta - Miksi? Viitattu 18.4.2025. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusteltua-katsomuskasvatusta-miksi>

Opetushallitus 2025c. Mitä katsomuksella tarkoitetaan? Viitattu 10.02.2025. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-katsomuksella-tarkoitetaan>

Opetushallitus 2025d. Suunnitelmallista katsomuskasvatusta - Miten? Viitattu 20.02.2025.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suunnitelmallista-katsomuskasvatusta-miten>

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 03.02.2025.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Opetus - ja kulttuuriministeriö 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Viitattu 30.03.2025. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Paavola, H. & Hakari, S. 2021. Lapsen katsomuksellisen identiteetin rakentuminen: näkökulmia eri konteksteista. Viitattu 10.02.2025. [https://helda.helsinki.fi/ser-](https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/5bc93e61-adc7-4151-adbb-4b7d705dd577/content)

[ver/api/core/bitstreams/5bc93e61-adc7-4151-adbb-4b7d705dd577/content](https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/5bc93e61-adc7-4151-adbb-4b7d705dd577/content)

Perustuslaki 1999/731.

Poulter, S. & Lamminmäki-Vartia, S. 2023. Pienten lasten katsomuskasvatuksessa puutteita. Viitattu 05.02.2025. [https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-ja-oppiminen/pienten-las-](https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-ja-oppiminen/pienten-lasten-katsomuskasvatuksessa-puutteita)

[ten-katsomuskasvatuksessa-puutteita](https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-ja-oppiminen/pienten-lasten-katsomuskasvatuksessa-puutteita)

Poulter, S., Ubani M., Laine, M. & Kallioniemi, A. 2021a. Lapsenkokoinen katsomuskasvatus. Helsinki: Lasten keskus.

Poulter, S., Lamminmäki-Vartia, S. & Castillo, K. 2021b. Monikatsomukselliset oppimisen tilat varhaiskasvatuksessa. Viitattu 04.02.2025. [https://helda.helsinki.fi/ser-](https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/d488f3d1-5c07-4d92-9fdd-6af2a1baf446/content)

[ver/api/core/bitstreams/d488f3d1-5c07-4d92-9fdd-6af2a1baf446/content](https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/d488f3d1-5c07-4d92-9fdd-6af2a1baf446/content)

Sääkslahti, A. 2018. Liikunta varhaiskasvatuksessa. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tietosuojalaki 1050/2018.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino. [https://trepo.tuni.fi/bitstream/han-](https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[dle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Tutkimuseettisen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 10.2.2025. [https://tenk.fi/sites/default/files/2023-](https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf)

[03/HTK-ohje_2023.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf)

Tutkimuseettisen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa 2. Painos. Viitattu 9.2.2025.

https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarviointin_ohje_2020.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauseräilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 10.2.2025. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Ubani, M., Poulter, S. & Kallioniemi, A. 2015. Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Viro: Lasten keskus.

Unicef 2025. Mitkä ovat lapsen oikeudet? Viitattu 8.3.2025. https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA8q--BhDiARIsAP9tKI3plyzHr82bKzqlrMJ2iDIZFaN8swE0jQUhBdVulA0-r-Wj0vUq2AaAkxDEALw_wcB

Uskonnonvapauslaki 2003/453.

Varhaiskasvatustalaki 540/2018.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.

Vilka, H. 2021a. Tutki ja kehitä. 5. Painos. Keuruu: Otava.

Vilka, H. 2021b. Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wistuba, V., Aho, T. & Kilappa, S. 2025. Digiagenda 3.0-kokeiluohjelman loppuraportti. Viitattu 27.04.2025. <https://admin.espoo.fi/sites/default/files/2025-03/Digiagenda%203.0%20loppuraportti%20FI.pdf>

Yhdenvertaisuustalaki 1325/2014.

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön prosessi.....	20
Kuvio 2: KATSO-materiaalien tunnettavuus.....	24

Kuvat

Kuva 1: Ensimmäinen luonnos toimintataulusta.....	25
Kuva 2: KATSO-katsomuskasvatus luontokuvat (KATSO-katsomuskasvatus 2025c)	26
Kuva 3: KATSO-katsomuskasvatus luonto teksti 1 (KATSO-katsomuskasvatus 2025c)	27
Kuva 4: KATSO-katsomuskasvatus luonto teksti 2(KATSO-katsomuskasvatus 2025c)	27

Liitteet

Liite 1: SWOT-analyysi	42
Liite 2: Aineistohallintasuunnitelma	43
Liite 3: Tutkimuslupa	49
Liite 4: Alkukartoitus.....	53
Liite 5: Saatekirje	54
Liite 6: Kansilehti ja käyttöohje.....	56

Liite 1: SWOT-analyysi

SWOT

VAHVUUDET:

- Kiinnostus varhaiskasvatukseen
  - Toimeksiantajan tavoite
    - Tärkeä aihe
- Materiaali on löydettävissä internetistä

HEIKKOUEDET:

- Materiaalin tulostaminen vaatii aikaa

MAHDOLLISUUDET:

- Saadaan katsomuskasvatus osaksi arka
  - Lisää tietoutta aiheesta varhaiskasvattajille
  - Antaa tilaa luovuudelle

UHAT:

- Käyttö unohtuu kiireisessä arjessa
- Löydetäänkö hyvät keinot, jolla Katso materiaali on helposti käyttöönotettava
- Saadaanko henkilöstö sitoutettua
- Osallistuuko henkilöstö kyselyihin

Liite 2: Aineistohallintasuunnitelma

AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Yleiset eettiset periaatteet

Varmista, että opinnäytetyösi ei vaadi eettistä ennakkoarviointia:

1. tutkimuksessa ei puututa tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen
2. tutkimus ei kohdistu alle 15-vuotiaisiin ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, jonka perusteella huoltajalla olisi mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen
3. tutkimuksessa tutkittaville ei esitetä poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä esim. pelottava väkivaltavideo
4. tutkimuksessa ei ole riskiä aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa
5. tutkimuksen toteuttaminen ei merkitse turvallisuushkaa tutkittaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen.

Henkilötietojen kerääminen

Älä kerää tai säilytä tarpeettomia henkilötietoja. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joiden perusteella henkilö voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhdistämällä yksittäisiä tietoja.

Arkaluonteisia (erityisiä) henkilötietoja ei voi kerätä opinnäytetyössä. Tiedoista voi käydä ilmi henkilön:

- rotu tai etninen alkuperä
- poliittinen mielipide
- uskonnollinen tai filosofinen vakaumus
- ammattiliiton jäsenyys
- geneettinen tai biometrinen tieto henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten
- terveydentila
- seksuaalinen käyttäytyminen ja suuntautuminen
- rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä tietoja

Varmista tietoaineiston luokittelun mukainen käsittely

Mikäli käsittelet luottamuksellisia tietoja, kuten toimeksiantajan määrittelemiä liikesalaisuuksia tai luottamuksellisia henkilötietoja, niitä on suojattava erityisen huolella luvattomalta käsittelyltä. Käsittele tietoa vain Lau-rean tietoaineiston luokittelun mukaisesti ja huolehdi tietoturvasääntöjen mukaisesta hävittämisestä.

AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

Suunnitelman tekijä(t):	Mia Forsbom ja Mari Kivi
Opinnäytetyön nimi:	Katsomuskasvatusta KATSO-materiaalin kanssa varhaiskasvatuksen arjessa
Opinnäytetyön toimeksiantaja: (organisaatio/projekti/henkilö, jos on)	Espoon kaupunki varhaiskasvatus päiväkoti Päiväkodin [REDACTED]
Suunnitelman laatimispäivämäärä:	14.03.2025.

1. Kerättävä tai olemassa oleva aineisto ja sen ominaisuudet sekä aineiston laadun varmistaminen

Valitse suunnittelemasi aineistonkeruumenetelmät ja keräämäsi aineiston tyyppi.

Aineiston laatu varmistetaan siten, että aineisto ei epähuomiossa muutu ja alkuperäinen tietosisältö säilyy. Alkuperäinen aineisto tallennetaan erilleen ennen sen analysointia.

Haastattelu (mm. äänitallenne, video, litteroitu teksti, muu)	
Havainnointi (mm. kuva, video, litteroitu teksti, havaintomatriisi, muu)	
Kysely (mm. sähköinen lomake, paperilomake, taulukkolaskentaohjelma)	Sähköinen/paperinen kysely
Työpaja (mm. kuva, äänitallenne, video, teksti, muu)	Ideariihestä anonyymit muistiinpanot
Muu	

2. Eettiset periaatteet, lainsäädäntö ja henkilötietojen käsittely

2.1. Henkilötiedot ja tietosuojan huomioiminen

Henkilötieto voi olla suoraa (esim. nimi, henkilötunnus, sähköpostiosoite, kasvokuva) tai epäsuoraa (esim. ääni, puhelinnumero, jokin erityispiirre tai erikoinen harrastus).

Jos keräät henkilötietoja, muista huomioida myös suostumus henkilötietojen käsittelyyn osana osallistujan suostumusta (katso kohta 2.6).

<p>Onko aineistossasi suoria tai epäsuoria henkilötietoja? (Jos aineistossasi ei ole henkilötietoja, siirry kohtaan 2.4)</p>	<p>Ei</p>
--	-----------

- Olen varmistanut, että aineistossani ei ole arkaluonteisia henkilötietoja.

2.2. Päävastuu henkilötietojen käsittelystä eli rekisterinpitäjäys

Jos opinnäytetyön aineistossa on henkilötietoja, täytyy määritellä rekisterinpitäjä, joka vastaa henkilötietojen käsittelystä. Varmistathan, että rekisterinpitäjyydestä ja henkilötietojen käsittelystä on tarvittaessa sovittu toimeksiantajan kanssa.

Valitse rekisterinpitäjä

2.3. Tietosuojan edellyttämät ilmoitukset

- Hyödynnän [Laurean opinnäytetöiden tietosuojailmoitus pohjaa](#).
- Hyödynnän toimeksiantajaorganisaation tietosuojailmoitusta.

2.4. Eettistä ennakoarviointia edellyttävät tutkimusasetelmat amk:n opinnäytetöissä

- Olen varmistanut, että opinnäytetyössä ei ole eettistä ennakoarviointia edellyttävää tutkimusasetelmaa.

2.5. Miten hallinnoit käyttämäsi, tuottamasi ja jakamasi aineiston oikeuksia?

- Nämä asiat on kuvattu toimeksiantajasopimuksessa.

2.6. Osallistujien informointi, suostumus osallistua ja aineiston mahdollinen jatkokäyttö

Jos opinnäytetyöhön osallistuu ihmisiä esimerkiksi haastatteluun, havainnointiin, kohdennettuun kyselyyn tai työpajaan, osallistujia informoidaan opinnäytetyön tarkoituksesta ja menetelmistä. Osallistujia on myös informoitava, jos opinnäytetyön aineistoa halutaan käyttää opinnäytetyön valmistumisen jälkeen jatkotutkimukseen tai markkinointimateriaalin osana, samoin jos opinnäytetyön aineisto tallennetaan avoimesti data-arkistoon tai tarjotaan muulla tavoin avoimesti käytettäväksi.

Jos opinnäytetyöhön ei osallistu muita henkilöitä, siirry kohtaan 3.

Valitse informointitapa

- Hyödynnän tarvittavilta osin Laurean [Tiedote opinnäytetyön osallistujille -mallipohjaa](#) erillisenä dokumenttina tai osana kyselyn saatetta.
- Muu tapa (kuvaa alla)

Opinnäytetyöhön osallistuvilta on pyydettyä osallistumissuostumus sekä tarvittaessa suostumus henkilötietojen käsittelyyn opinnäytetyön tarkoituksia varten.

Valitse suostumuksenpyyntötapa

- Hyödynnän tarvittavilta osin Laurean [Opinnäytetyön osallistuja suostumus -mallipohjaa](#) erillisenä dokumenttina tai osana kyselyn saatetta.
- Kysyn suostumuksen suullisesti tallennettavan haastattelun alussa.
- Pyydän suostumuksen henkilötietojen käsittelyyn osana osallistujan suostumusta.
- Muu tapa (kuvaa alla)

3. Aineiston dokumentointi

3.1. Aineiston dokumentointi

Aineiston käsittelyn vaiheista ja muuttujista tehdään vähintään omat muistiinpanot. Aineiston dokumentointi kuvaa, miten opinnäytetyön aineisto on tuotettu, mitä se sisältää ja miten sitä on käsitelty.

Kirjaan erilliseen dokumenttiin tehdyt muutokset, analyysin vaiheet, muuttujien merkitykset ym. ▼

3.2. Aineiston järjestys ja eheys

Säilytä alkuperäinen aineisto erillään opinnäytetyön tekemisen aikana käytetystä aineistosta, jotta voit palata alkuperäiseen, jos tarvetta ilmenee.

Tiedosta jo opinnäytetyöprosessin alussa aineiston elinkaari, ja varaudu tilanteisiin, joissa data saattaa huomauttamatta muuttua, kuten esim. nauhoitus, litterointi, konversio toiseen tiedostomuotoon, tallentaminen jne.

4. Tallentaminen ja tietoturva opinnäytetyöprosessin aikana

4.1. Minne aineisto tallennetaan ja varmuuskopioidaan opinnäytetyöprosessin aikana?

- Laurea OneDrive
- Julkinen pilvipalvelu (ei luottamuksellista tietoa eikä henkilötietoja)
- Oma tietokone
- Ulkoinen kovalevy (huom! suojaat tiedot!)

4.2. Miten huolehdit, että ulkopuoliset eivät pääse aineistoon käsiksi?

- Tallennan tietoa vain Laurean tietoaineiston luokittelun mukaisiin paikkoihin.
- Jos teen opinnäytetyötä julkisella paikalla: Varmistan, että ulkopuoliset eivät näe tietokoneeni näyttöä enkä puhu luottamuksellisista asioista.
- Lukitsen tietokoneen aina, kun en käytä sitä, enkä jätä laitteitani ilman valvontaa julkisiin tiloihin.
- Jos jaan tietoa: Huolehdin jaettavien tiedostojen ja tietojen käyttöoikeuksista ja jaan tietoa tietoturvallisesti vain niille, jotka sitä tarvitsevat.
-

5. Aineisto opinnäytetyön valmistuttua: tuhoaminen, säilyttäminen tai mahdollinen jatkokäyttö ja avaaminen

Laurean ohjeistusten mukaisesti opinnäytetyön aineisto on hävitettävä 6 kk opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Henkilötiedot on poistettava heti opinnäytetyön valmistuttua, ellei muuta ole sovittu. Huomaathan myös, että aineiston mahdollisesta jatkokäytöstä on informoitava osallistujia.

5.1. Mitä teet aineistolle opinnäytetyön valmistuttua?

- Tuhoan paperisen aineiston silppurilla tai vien ne tietoturvaroskiin.
- Tyhjennän ulkoisen tallennusvälineen.
- Vien sähköisen aineiston tietokoneen tai Onedriven roskakoriin ja tyhjennän roskakorin.
- Käytän ylikirjoitusohjelmaa.
- Luovutan aineiston anonymisoituna toimeksiantajalle.
- Avaan aineiston jatkokäyttöä varten opinnäytetyön ohjaajan ohjeiden mukaisesti.

6. Tehtävät ja vastuut

6.1. Jos teet opinnäytetyön yhdessä muiden kanssa, kuvaa, miten tehtävät on vastuutettu.

Tallentaminen	Opinnäytetyö on tallennettu Teamsiin, jossa molemmat pääsevät muokkaamaan
Varmuuskopiointi	Molemmat tallentavat omaan Laurea OneDriveen muokkaamisen jälkeen.
Aineiston jakaminen	Aineistoa jaetaan vain opinnäytetyön tekijöiden kesken
Aineiston hävittäminen tai arkistointi työn valmistuttua	Aineisto hävitetään tietosuoja astiaan, joka on Nöykkiönniityn päiväkodilla

Toimeksiantajan tehtävät ja vastuut on määritelty opinnäytetyösopimuksessa.

Liite 3: Tutkimuslupa

**Espoon Kasvun ja oppimisen toimiala
Tutkimuslupahakemus**

1. TUTKIMUKSEN NIMI	Katsomuskasvatusta KATSO-materiaalin kanssa varhaiskasvatuksen arjessa	
2. KOHDEYKSIKKÖ	Tutkimuksen suunniteltu kohdeyksikkö (-yksiköt) Espoon kaupungissa, Suomenkielinen varhaiskasvatus, suomenkieliset varhaiskasvatussyksiköt ja esiopetus.	
3. TUTKIMUKSEN KUVAUS	<p>Tutkimuksen aihe ja lyhyt kuvaus (tutkimuksen tavoitteet, aineiston keruu, max. 160 merkkiä). (Liitä tutkimussuunnitelma liitteeksi.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu Katso- materiaaliin ja tukee katsomuskasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatussyksikössä. Alkukartoitus tehdään Google Forms alustalla sekä henkilöstön kanssa käydään kehittämistyön edetessä arviointikeskustelu sekä lopuksi palautekeskustelu.</p> <p>Onko tutkimussuunnitelma salassa pidettävä? ☐ Kyllä, perustelut: ☒ Ei, tutkimussuunnitelma on julkinen.</p> <p>Aineiston otanta ja keruu-aika Maaliskuu - Huhtikuu 2025</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus ☐ Pro gradu ☐ Lisensiaattityö ☐ Vaitöskirja ☒ Muu opinnäytetyö, mikä Kehittämistyö ☐ Muu, mikä? Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika: Toukokuu 2025</p>	
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	Ovatko tutkimuksen kohteena kasvun ja oppimisen toimialan asiakkaat, esim. oppilaat tai huoltajat?	☐ Kyllä ☒ Ei
	Onko tutkimuksen kohteena kasvun ja oppimisen toimialan henkilöstö?	☒ Kyllä ☐ Ei
	Onko tutkimuksen kohteena henkilö (henkilöitä), jonka osallistumisesta päättää huoltaja tai edunvalvoja	☐ Kyllä ☒ Ei
	Tutkittavien henkilöiden lukumäärä Espoon kaupungissa	28
		Jos kyllä, selvitä Lisätietoja -kohtaan, miten huoltajan suostumus hankitaan

Tutkimuksessa tutkittavien henkilöiden lukumäärä kokonaisuudessaan	28
Kasitellaanko tutkimuksessa henkilötietoja	☐ Kyllä ☒ Ei
Muodostuuko tutkimusta tehtäessä henkilötietopohjainen tutkimusrekisteri	☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, täytä myös Tutkimusrekisteritiedot -lomake
Käytetäänkö tutkimuksessa jo olemassa olevien rekistereiden tietoja	☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan
Onko tutkimus osa jotain laajempaa tutkimusta / projektia	☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan.
Aineiston keruumenetelmä	☐ Kysely ☒ Havainnointi ☐ Haastattelut ☐ Asiakirja-analyysi ☒ Muu, mikä: Alkukartoitus kyselynä, keskustelut yksikössä
Miten tutkimusaineisto säilytetään tietoturvallisesti tutkimuksen teon ajan (esim. lukollinen kaappi, salasana, kulunvalvonta, käyttöloki, pseudonymisointi)? Lukollinen kaappi, OneDrive	
Tutkimusaineiston hävittäminen tai arkistointi tutkimuksen päättyttyä	☒ Tutkimusaineisto ja tunnistetiedot hävitetään. Miten aineisto tuhoaan tietoturvallisesti ja milloin? Kaikki aineisto hävitetään viimeistään 6 kuukauden kuluttua tietosuoja astiaan ja kaikki tiedot poistetaan OneDrivesta. ☐ Tutkimusaineisto arkistoidaan ilman tunnistetietoja. Miten tunnistetiedot tuhoaan tietoturvallisesti ja milloin? ☐ Tutkimusaineisto arkistoidaan tunnistetiedoin tutkimuksen päättyttyä arkistolain mukaisesti. Miten tutkimusaineisto arkistoidaan tietoturvallisesti ja minne?
Lisätietoja	

5. TUTKIJATAHON TIEDOT	<p>Tutkimuksen tekijä/t (alleiviivaa yhteys henkilö)</p> <p>Mia Forsbom, Mari Kivi</p> <table border="1" data-bbox="561 331 1348 398"> <tr> <td data-bbox="561 331 1117 398">Yhteys henkilön osoite</td> <td data-bbox="1123 331 1348 398">Puhelin</td> </tr> </table> <p>Sähköpostiosoite</p> <p>Organisaatio / yksikkö, johon tutkimus tehdään</p> <p>Suomenkielinen varhaiskasvatus, i</p> <p>Tutkimuksen ohjaaja / vastuullinen johtaja yhteystietoiheen</p>	Yhteys henkilön osoite	Puhelin
Yhteys henkilön osoite	Puhelin		
6. TUTKIMUKSEN HYÖDYT	<p>Arvioi, miten tutkimus hyödyttää kaupungin palvelujen kehittämistä:</p> <p>Tämä kehittämissuotoinen opinnäytetyö keskittyy katsomuskasvatuksen merkitykseen varhaiskasvatuksessa ja pohjautuu Katso-materiaaliin, joka tarjoaa konkreettisia työkaluja aiheen toteuttamiseen. Työn tavoitteena on kehittää käytännönläheinen ja laadukas materiaali, joka tukee varhaiskasvatuksen henkilöstöä katsomuskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on vahvistaa henkilöstön valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti sekä tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin ja kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan. Tämä edistää katsomuksellista ja kulttuurista moninaisuutta kunnioittavaa toimintakulttuuria, joka tukee Espoon kaupungin arvoja. Työn tuotokset parantavat varhaiskasvatuksen palveluiden laatua ja tukevat yhdenvertaisen ilmapiirin luomista. Katso-materiaalin käyttö varmistaa, että kehitetty materiaali on helposti sovellettavissa Espoon kaupungin päiväkoteihin.</p>		
7. TUTKIMUKSEN TEKIJÖIDEN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUKSET	<p>Vakuutan, että tässä tutkimuslupahakemuksessa ja sen liitteissä annetut tiedot ovat oikeat.</p> <p>Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja tutkimuksen kohteen tai hänen läheistensä tai Espoon kaupungin vahingoksi tai sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus. En luovuta saamiani henkilötietoja sivullisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimustulokset esitän niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä.</p> <p>En käytä saamiani tietoja muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty. Noudatan EU:n yleistä tietosuojasetusta, tietosuojalakea ja muualla lainsäädännössä mainittuja säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta. Sitoudun tutkijan eettisiin periaatteisiin, tutkimuksen toteutusehtoihin ja kasvun ja oppimisen toimialan antamiin ohjeisiin.</p> <p>Ilmoitan viipymättä tutkimuslupahakemuksessa pyydettyjen henkilötietojen tietoturvaloukkauksesta Espoon kaupungin tietosuojavastaavalle tietosuoja@espoo.fi, jos tutkimusryhmän muu jäsen ei ole vielä ilmoitusta tehnyt.</p> <p>Suostun siihen, että Espoon kaupungin internet-sivuilla julkaistaan tutkimuksen nimi, tutkimuksen tekijän organisaatio ja tutkimuksen arvioitu valmistumisaika.</p> <p>Paikka ja aika Espoo</p> <p>Allekirjoitukset ja nimenselvennykset</p> <p> Mia Forsbom Mari Kivi</p>		

8. PÄÄTÖS	☐ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupa myönnetään ehdollisena:
	Myönnetyn tutkimusluvun numero <u>13</u> /20 <u>25</u> ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä seuraavin perustein:
	Pyydetään lähettämään tutkimuksen valmistuttua sähköpostitse samaan osoitteeseen kuin tämä tutkimuslupahakemus ☐ Tiivistelmä ☒ Koko tutkimusraportti
	Espoossa <u>8.14.2025</u>
	Päätäjän allekirjoitus
	Nimenselvennys <u>Raya Laine</u>
Virka-asema <u>kehittämisspäättävä</u>	
<p>Tutkimusluvun myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta ja kohteen nimen mainitsemisesta tutkimusraportissa. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.</p>	

9 LIITTEET

Merkitse hakemuksen liitteet alle rastilla:

- Tutkimussuunnitelma
- Tutkimusrekisteritiedot
- Haastattelurunko/kyselylomake ja muu materiaali, joka tutkittaville jaetaan ja jolla tietoa kerätään
- Suostumuslomake
- Tiedote/tiedotteet tutkimuksesta
- EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukainen vaikutustenarviointi
- Muu, mikä? Saatekirje

Liite 4: Alkukartoitus

Alkukartoitus henkilöstölle:

1. Onko katsomuskasvatus käsitteenä sinulle selkeä?
  1. kyllä
  2. vähän
  3. ei ollenkaan

2. Toteutatko katsomuskasvatusta vain uskonnollisten tilaisuuksien korvaavana toimintana?
  1. kyllä
  2. ei

3. Toteutatko katsomuskasvatusta?
  1. päivittäin
  2. viikoittain
  3. harvemmin
  4. ei ollenkaan

4. Oletko saanut koulutusta katsomuskasvatukseen?
  1. kyllä
  2. vähän
  3. ei ollenkaan

5. Onko Katso-materiaali tuttu sinulle
  1. kyllä
  2. vähän
  3. ei ollenkaan

6. Tiedätkö mistä materiaali löytyy?
  1. kyllä
  2. ei

7. Oletko käyttänyt Katso-materiaalia
  1. kyllä
  2. vähän
  3. ei ollenkaan

Jos olet käyttänyt, niin kerro kokemuksesta: _____

8. Mikä tukisi/ helpottaisi Katso- materiaalin käyttämistä arjessa?
9. Miten toivoisit meidän kehittävän materiaalia, jotta se helpottaisi sen käyttöä?
10. Kerro ideoita aiheesta:

Liite 5: Saatekirje

Hei [REDACTED] varhaiskasvatuksen henkilöstö,

Olemme Mia Forsbom ja Mari Kivi, Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksen opiskelijoita Otaniemen kampukselta. Työstämme opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on luoda konkreettinen ja käytännönläheinen materiaali, joka pohjautuu Katso-materiaaliin. Työn keskiössä on kehittää katsomuskasvatusta päiväkodin arjessa ja tarjota kasvattajille tukea katsomuskasvatuksen monipuolisessa toteuttamisessa lasten tarpeet huomioiden. Materiaali on suunniteltu erityisesti [REDACTED] päiväkodin käyttöön.

Tavoitteena on vahvistaa kasvattajien valmiuksia toteuttaa katsomuskasvatusta monipuolisesti ja tukea lasten mahdollisuuksia tutustua erilaisiin maailmankatsomuksiin sekä kehittää arvostusta moninaisuutta kohtaan.

Olemme arvioineet, että sovellut opinnäytetyön osallistujaksi, koska Itsearviointikriteeristöistä kehittämiskohteeksenne nousi katsomuskasvatus. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja sinun osuuttasi siinä. Pehdyttyäsi tähän tiedotteeseen sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä.

Pyydämme teitä ystävällisesti vastaamaan oheisiin kysymyksiin, jotka auttavat meitä hahmottamaan katsomuskasvatuksen nykytilaa ja tunnistamaan kehittämiskohteita. Kartoituskyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja anonymisti. Alkukartoituskysely tehdään sähköisellä Google Forms -alustalla, jossa vastaukset jäävät anonyymeiksi eli tunnistetietoja ei jää näkyviin. Teemme alkukartoituksen lisäksi myös väli- ja loppukartoituksen, jotta voimme tuottaa mahdollisimman laadukkaan materiaalin, joka tukee varhaiskasvattajien arkea.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta sinun asemaasi työyhteisössäsi. Voit myös peruuttaa tai keskeyttää osallistumisesi koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät osallistumisen, niin sinusta siihen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana opinnäytetyöaineistoa.

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa sinulle mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Kyselylomake sisältää monivalintaisia ja avoimia kysymyksiä, ja vastaamiseen on varattava noin 10 minuuttia. Toivomme, että vastaatte kattavasti, jotta voimme kerätä riittävästi tietoa katsomuskasvatuksen kehittämiseksi. Mikäli teillä on kysyttävää kyselystä tai sen toteutuksesta, ottakaa yhteyttä alla oleviin yhteystietoihimme.

Kiitämme teitä jo etukäteen ajastanne ja panoksestanne tähän työhön. Teidän näkemyksenne ovat avainasemassa katsomuskasvatuksen lisäämisessä varhaiskasvatukseen.

Ystävällisin terveisin,

Mia Forsbom ja Mari Kivi
Opiskelijat, Laurea-ammattikorkeakoulu, Otaniemi

Yhteystiedot:

Mia Forsbom, p. [REDACTED]

Mari Kivi, p. [REDACTED]

Ohjaava opettaja: [REDACTED]

Liite 6: Kansilehti ja käyttöohje

LIIKU LASTEN KANSSA TUTUSTUEN LUONTOON JA KATSOMUSKASVATUKSEEN

Toimintataulut on laadittu hyödyntäen KATSO-materiaalia

KATSO-materiaalin suunnittelu & tekstit: Kia Olkkola
KATSO-materiaalin kuvat: Päivi Kangaspunta
Liikuntatuokit: Laurea opiskelijat Mia ja Mari

Ohjeistus luontoaiheisten liikunnallisten toimintakorttien käyttöön:

Luontoaiheiset liikunnalliset toimintakortit on luotu KATSO-materiaalin pohjalta tukemaan katsomuskasvatusta varhaiskasvatuksessa. Korttien avulla lapset pääsevät tutustumaan katsomuksellisiin teemoihin luonnon ja liikunnan kautta. Kortit tarjoavat hauskoja ja toiminnallisia tapoja käsitellä moninaisuutta, arvoja ja vuoropuhelua yhdessä lasten kanssa.

Tavoitteet:

- Edistää lasten liikuntaa ja luontosuhdetta.
- Tukea katsomuksellista kasvua ja vuoropuhelua lasten välillä.
- Tarjota monipuolisia ja osallistavia toimintatapoja varhaiskasvatuksen arkeen.

Korttien käyttö:

- **Tilanteet:** Kortit sopivat käytettäväksi liikuntatuokioissa, pienryhmissä, aamupiireissä tai ulkotoiminnassa.
- **Valmistelut:** Korttien käyttö ei vaadi erityisiä välineitä, mutta ympäristön turvallisuus kannattaa tarkistaa ennen toiminnan aloittamista.
- **Valinnanvapaus:** Kortteja voi käyttää yksittäin, tutustua useaan korttiin kerralla tai antaa lasten valita kortteja heidän toiveidensa mukaan.